Байтұрсынұлы.

Әліп-би. Жаңа құрал.

Қзыл орда, 1926.

X-4
14

بايتورسىن ۇلى اقمەت.

الىپ-بي

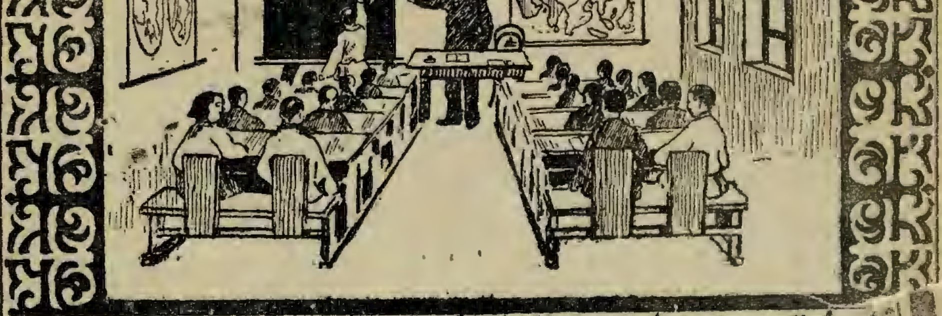

قازاقستان مامله‌كه‌ت باسباسى
قىزىل‌وردا - 1926

94.342
Б20
РК
372.4

قازاقستان ٴبىلىم ورداسى.

جەر ٴجۇزىنىڭ ەڭبەكشىلەرى، بىرىگىڭدەر!

بايتۇرسىن ۇلى احمەت.

ЦЕНТР. ГОСБИБЛИОТЕКА Т.С.С.Р.
Инв. № 73000

ٴالىپ - ٴبي

(جاڭا قۇرال)

С. Х.

قازاقستان ٴبىلىم ورداسى
مەكتەپتە قولدانۋعا ۇيعارعان.

Байтурсунов А.

НОВЫЙ БУКВАРЬ
С РИСУНКАМИ.
(8-17 тыс.)

Т. Г. Б.
112-4

Гос. библиотека
КССР им. А. С. Пушкина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО К.С.С.Р.
КЗЫЛ-ОРДА. — — — — — — 1926

ٴقازاعىستان مەملەكەت باسپاسىندا باسىلعان كىتاپتار.

1. ٴالىپ-ٴبيى بالالار ٴۇشىن بايتۇرسىن ۇلىنىكى امىرقان جولى مەن جاڭارتىلعان 8-باسىلۋى
2. ٴتىل قۇرال I جىلدىق جاڭا ەملە مەن باسىلعان . . . . . . بايتۇرسىن ۇلىنىكى 30 ٴتيىن
3. ٴتىل قۇرال II « « « سونىكى 65 ٴتيىن
4. ٴتىل قۇرال III « « « سونىكى 45 ٴتيىن
5. ەسەپ قۇرال I جىلدىق دۋلات ۇلىنىكى 5 باسىلۋى . 38 ٴتيىن
6 ەسەپ قۇرال II « « . . . . 50 ٴتيىن
7. جاراتىلىس قۇرال I ٴبولىم ىلياس ۇلىنىكى . . 90 ٴتيىن
8 وقۋ قۇرالى 4-5 جىلدىق بايتۇرسىن ۇلى شونان ۇلى . 3 سوم
9. كوبەيتۋ كەستەسى . . . . 15 ٴتيىن
10. مەتىر ولشەۋلەرى . . . . 15 ٴتيىن
11. كەستەلى ٴالىپ-ٴبيى . . . .
12. جانۋارلار I بولىم دوسمۇحاممەت ۇلى . . ٴبىر سوم 20 ٴتيىن
13. II ٴبولىم « . . . . . ٴبىر سوم
14. III ٴبولىم « . . . . . ٴبىر سوم 18 ٴتيىن
15. تابيعات تانۋ I « . . . . . . 1 — 20 ٴتيىن
16. ساياسي مەكتەپتە ساۋات اشقىش پوزنەردىكى 1 — 55 ٴتيىن
17 پوزنەر كىتابىن تۇسىندىرگىش . پ. بارلاموۆ
18. دۇنيەدەگى توڭكەرىس قوزعالىسى پوكروۆسكيي 1—80 ٴتيىن
19. ادەبيەت تانىتقىش بايتۇرسىن ۇلى . . . . . باسىلىپ جاتىر.
20. ادەبيەت تاريحى اۋەز ۇلى . . . . باسىلىپ جاتىر.
21. ەرەسەكتەر ٴۇشىن وقۋ قۇرالى، شونان ۇلى . .
22. وقۋ قۇرالى I، II جىلدىق دۋلات ۇلىنىكى . .
23. «تارتۋ» جۇماباي ۇلى . . . .
24. ەسەپتىك III، IV جىلدىق جالەن ۇلى قوجان ۇلى
25. «جاعراپيا» توقتىباي ۇلى . . . . 60 ٴتيىن
26. «پيزيكا» ومار ۇلى ەلدەس . . . . . . 2 سوم.

بالالارعا تارتمۋ .

بالالار، بۇل ـ جۇل باسى دانالمقتا.
كەلمگەدەر، ۇتۇسمب، بايقاب قارالمق تا!
بۇ جۇل مەن بارا جاتقان وزمگەدەي كوپ،
ۇشۇلاردى كورە تۇرا قالالمق با؟
دانالمق ـ وشبەس جارىق، كەتبەس بايلمق.
جۇرمگەدەر! بزدەپ تاۋىب الالمق تا!

شعاردۋشى.

РК

РК 19510

ГОС. БИБЛИОТЕКА
Кз.ССР им. А. С. Пушкина
ИНВ № 035567

شعار بۇشمدان.

وز گەرسكە، دەيىن رەسەيدە قالىڭ وقىتىشىلار قولدانىعان «تۋتە وقىۋ» دەگەن دەبىس نەگىزدى ٴادىس ەكەندىگى ٴمالىم . بىردەن دىبىستاردى قوسىپ ٴسوز قىلىپ وقىعاندىقتان، ٴبىردەن قاراپتاردى قوسىپ، ٴسوز قىلىپ جازعاندىقتان، ەجىك ٴبىن قادىمشە وقىۋدىڭ قالىندا بۇل ٴادىس انا ٴۇرلىم تۋتە ەدى. سوندىقتان دا «تۋتە وقىۋ» دەپ اتالىپ ەدى.

دىبىس ٴادىسى مەن قاتار، ونان ٴتۇۋر ٴسوز نەگىزدى، «تۇتاس وقىۋ» ٴادىسى شىقسادا ونى جۇرت جاپپاي ۇستاي قويعان جوق ەدى.

وزگەرىستەن كەيىن ٴسوز نەگىزدى - «تۇتاس وقىۋ» دەگەن ٴادىس ارتىق دەپ الداعى جۇرتتار سونى الىۋ شاراسىنا كىرىسىپ جاتىر؛ ارتتاعى جۇرتتاردىڭ الىۋعا شاما سى كەلمەي جاتىر: ۇيتكەنى - جاڭا ٴادىستى جۇمسىقا ولجاڭا ٴادىستى بىلەتىن ادام، جاڭا جاعداي، قۇرال - ايمان كەرەك.

ارتتاعى جۇرتتىڭ ٴبىرى قازاق . باسقالار جاڭا لانىپ جاتقانىن كورىپ، ٴبىزدە جاڭالانعىمىز كەلەدى، ٴبىراق، نە پايدا ! كوڭىلىمىز تىلەگەن مەن قولىمىز جەتپەيدى. ىسكە جالعىز كوڭىل ەمەس، قول دا كەرەك. سوندىقتان جاڭالانىمىز دەسەكتە، جاڭالىق بىزدەن ٴالى الىس جاتىر.

بۇل ٴالىپ - ٴبيى كىتابى جاڭا ادىسكە كوشىۋ جۇزىندەگى كوڭىل تىلەگى مەن قول قىسقالىعىن ٴبىر - بىرىنە جاناستىرىپ جاقىنداتىۋ شاراسىن تابىۋ تۇرىندە شىعارىلىپ تۇر. ۇيرەتىۋ جاعىنان «دىبىس ٴادىسى» مەن «تۇتاس وقىۋ» ٴادىسىنىڭ ەكەۋىنە بىردەي جارارلىعى كوزدەلدى؛ مازمۇن جاعىنان قازاق جاعدايىنا جاناستىرىلىپ، جاڭا پىراعىرامىشا (گۇۋس پىراعىرامىنشا) بولىۋى كوزدەلدى .

قازاقتان سۇگىرەتشى بولماعاندىقتان، قازاق تۇرمىسىنا لايىق دايىلى سۇگىرەتتەر تابىلماعاندىقتان، بۇل ٴالىپ ٴبيى كىتابىنداعى سۇگىرەت جاعىنان كەمشىلىك كوپ. ونىسى ۇگىدالا جاتار.

ٴۇعالىمدەردەن وتىنەتىنىمىز: بۇرىنعى «وقىۋ قۇرالى» مەن بۇل «جاڭا قۇرال» ەكەۋىنىڭ قايسىسى ۇيرەتۋگە جەڭىل؟ ەكىنشى سوز بەن ايتقاندا، قايسىسى مەن وقىتقاندا بالالار وقىۋ مەن جازۋدى تەز ۇيرەنەدى؟ وسى جاعىنان ٴتاجىريبە تۇيىلسە ەكەن. 90%-ى قات بىلمەيتۇن جۇرتقا وقىۋ مەن جازۋدى وڭاي ۇيرەتەتۇن ٴالىپ-ٴبيي كىتابىنان ارتىعى جوق. اش ادام استىڭ بابىمەن دامىنە قارامايدى. قازاق وقىۋ جاعىنان قانداي اشىعىپ وتىرعانىن توپىرلاپ مەكەمە الدىن تۇزدىرىپ، وقىيتۇن ورىن تابالماي جۇرگەن قازاق بالالارى كورسەتىپ وتىر. سول اشىعىپ وتىرعان قازاققا بابىن-ٴدامىن كەلتىرىپ سوڭىرا بەرەتۇن اسىڭنان، بابى، ٴدامى كەم بولسادا، ٴازىر بەرگەن اسىڭ ارتىق. تاماقتى قارنى تويعىزىپ، قاناعاتتاعان كەزدە تالعايدى.

شىعارۇشى.

21/X - 25
قىزىل وردا.

ز

ا

ر

ز ز ز ز ر ر	ا ا ا ا ز ز ز

از	ر	از	ز

ا ا	ر ر ر
از	ا

بۇل دىبىس ٴادىس جولىندا، تۇتاس ٴسوز جولى مەن ۇيرەتۋگەدە ـــ ەكەۋىنە بىردەي.

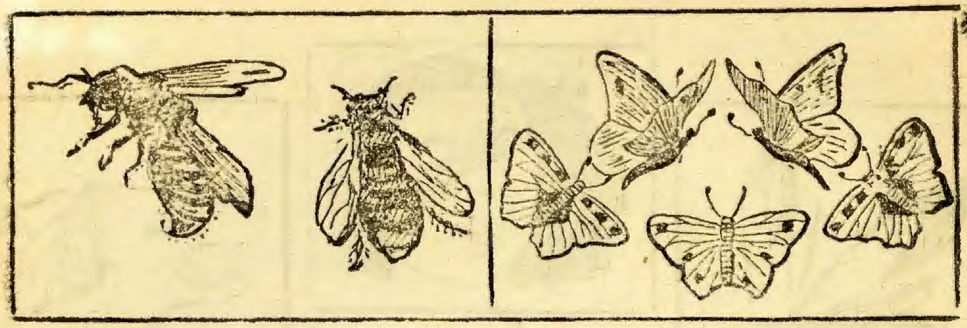

از ارا

ار. ارا. اراز.

از. ازا. ازار.

شىقانىن شىرپەدان جاساۋ (ٴورمەك-ٴوكبەك)

ار	ارا	اراز
از	ازا	ازار

بۇلار بولەك-بولەك سىزىق بويى مەن كەسىلىپ، قارتاشا ۇلەستىرىلەدى.

ٴار كىم ۆزىنە شىقانىن شىرپىدان (وتىقتان) جاسايدى.

العانىن جازىۋ (ەرمەك-ەگبەك)

ار	ارا	اراز
از	ازا	ازار

بۇلاردى دا بولەك - بولەك سىزىق بويى مەن كەسىپ، ەكى بالا، نەمەسە ودان ارتىق ەكى جاق ۇش-ۇشتەن ۇلەسىپ الادى.

العاننان كەيىن العان سوزدەرىنىڭ قارىپتارىن سانايدى.

قارىپ كوپ شىققان جاعى ۇپاي سالادى.

ۇپاي تۇسكەن جاق ۇپاي سوزدەرىنىڭ بارىن جازادى.

قارىپ ەش جاعىنا ارتىق شىقپاسا، ار قايسىسى العان سوزدەرىن جازادى.

ۇپاي سالعان جاق وجولى بىر سوزدە جازبايدى.

قيسسند اۋ. (ورمەك ـ ەكپەك)

ار	ارا	اراز
از	ازا	ازار

وسى التى ٴسوزدى بولدك ـ بولەك كەسكەننەن كەيىن ەكەۋـەكەۋدەن قوسىپ قيسسىنەن كەلتىرىپ بالالار سويلەم جاساۋلارى كەرەك. جاساعان سوي-لەمدەردىڭ جازىپ وتىرادى. (ەكى-ەكەۋدەن ارتىن-الدىن الماستىرىپ قوسىپ، وسى سوزدەردەن ونىڭ اسىۋ سويلەم مەن لىپەس جاساۋعا بولادى.

اقىل قات جازۋ

ازار	از
ازار	اراز

و

ور

ورا

وراز

ور. ورا. وراز.

وز. وزار. زور.

وز وراز!
وراز وزار.
از وزار.

وراز، ورا!
وراز ورار.
از ورار.

ەرمەك - ٴكبەك

وراز	ورا	ور
زور	وزار	وز
اراز	ازار	از

بۋل توعىز سوزدەن:

1) الدىڭعى ىرەتشە سويلەمدەر جاساتىۋ.
2) جاڭىلتپاش جاساتىۋ.

سويلەمدەر، ماسەلەن:

«ور، ورازا!»	وراز وار.
«وراز، ورا!»	وراز ورار.
«وز، ورازا!»	از وزار.
«وراز، وزا!»	از ورار.
«ورا، ورازا!»	
«وراز، ورا!»	

بۇلار ەكى سوزدەن قوسسب جاساعانداعىسى. ەكى سوزدەن ەمەس، ءۇش سوزدەن قوسسب جاساۋعادا بولادى.

ماسەلەن:

«وراز، از ورا!»	«وز، زور ورازا!»
«از ورا، ورازا!»	«وراز، از ورا!»
«وراز از ورار.»	«از ور، ورازا!»
«وراز از وزار.»	«وراز از زور.»
«زور وراز ورا!»	«زور وراز، ورا!»
«ورا، زور ورازا!»	«ور، زور ورازا!»
«زور وراز، وزا!»	«زور وراز وزار.»

وسى سويلەمدەردەن جاڭملتپاش جاساتۋعادا بولادى. ماسەلەن مىناۋ تومەندەگى سويلەمدەردى ءۇش قايتارا شابشاڭ-شابشاڭ ايتسا، جاڭملتپاش بولىپ شىعادى.

1) زور وراز، ور ورازا!	3) وراز ورار، از ورار.
2) ورا وراز، زور ورازا!	4) وراز وزار، از وزار.

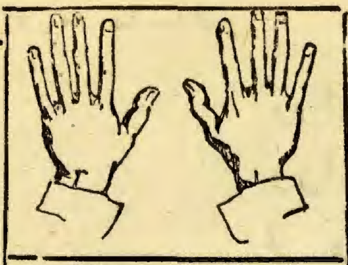

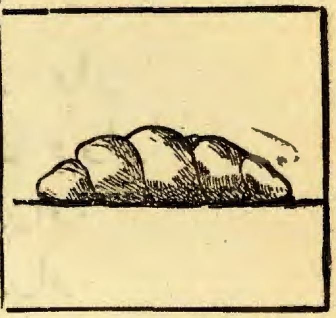

ون

نان

نار

ووووو ووووو

IIIII IIIII

ون و

ون ا

نازار

ون. ونان. وننان.

نار. نازار. ارزان.

ون نان. ون نان از.

ون نار. ون نار از.

وراز زور.
ونان نازار زور.
نار ارزان. ونان نان ارزان.
نان ارزان. نار ارزان.

ون	نان	نار
نازار	ارزان	ونان
از	زور	وراز

بۋلاردان: 1) سويلەم مەن لەپەس جاساتىۋ،
2) جاكىلتپاش جاساتىۋ.

سويلەم مەن لەپەس جاساۋ بەرەتى الدىڭعىلارشا، جاكىلتپاشتى مىناۋ تومەندەگى سويلەمدەردى ءۇش قايتارا شابشاڭ ايتقىزىپ جاساۋعا بولادى.

1) نازار ناراز.
2) نان ارزان، نار ارزان.
3) نازار ناراز؛ نار ارزان.
4) نازار ناراز؛ نان ارزان.
5) ون نان ونان ارزان.
6) نازار نانار.
7) نانار نازار
8) نازار ازار، نار ازار.

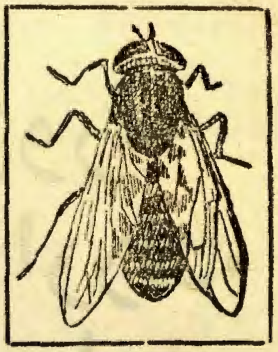

سونا اس سازان

اس. اسا. اسار. اسان. وسان.
سان. سانا. سانار. سونار.
اسان، سانا! وسان، ورا!
اسان سانار. وسان ورار.
اساننان وسان زور.
نان - اس.
ون - سان.
ون - ازسان.

(ون زات - ون ات) •رمەك - •گبەك

	ارا			ارا وسان
	نان	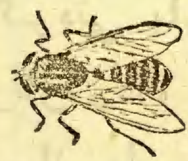	سونا	نان سونا
	نار	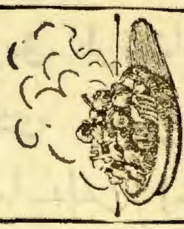	اس	نار اس
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	سان		سازان	سان سازان
			سابان	اسان سونار

مۇنى «ەرمەك - ەگبەكـكە» تۇرلەشە ايىالدىرىۋعا بولادى. ٴبارىن باياينداۋ قاجەت ەمەس. مۇندا ٴبىر- ەكى ٴتۇرىنىڭ جوسپارىن كورسەتىپ وتەمىز.

1) زات سۇگىرەتتەرى تۇتاس تۇرادى. اتجازىۋ-
لارى سىزىق بويى مەن بولەك - بولەك كە-
سىلەدى. ولار قارتاشا ۇلەستىرىلەدى. زاتتار اتتارى
مەن جابىلادى. زاتى جوق تەك اتىن ۇستاپ قالعان
ەكەۋى ون ٴسوزدى ۇلەسىپ الادىدا، جازىپ شىعادى.

2) زات سۇگىرەتى بارلارىن دا بولەك - بولەك
كەسىپ الىپ، ولاردىدا، زاتتارىن دا ۇلەستىرىپ،
زاتى جوقتارمەن، اتى بار- زاتى جوق قاعاز شىققان
ادامدارعا جازدىرىۋ. ارتىنان جابقانى اياقشى بولىپ،
قاعاز ۇلەستىرەدى. باس - اياق كىتابتا باسىلعان
مىرەتىنە قاراي: ماسەلەن، 1- ىنشى ارا، 2-ىنشى نان،
3-ىنشى نار....

TÜRKMENISTAN DOVLET KITAPHANASY
ТУРКМЕНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

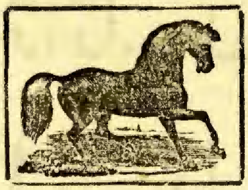

ات

اتا

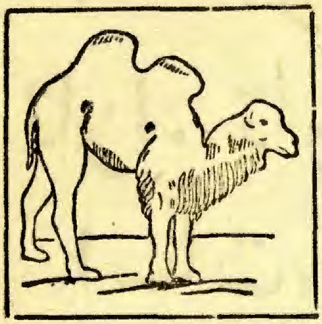

اتان

تاتار

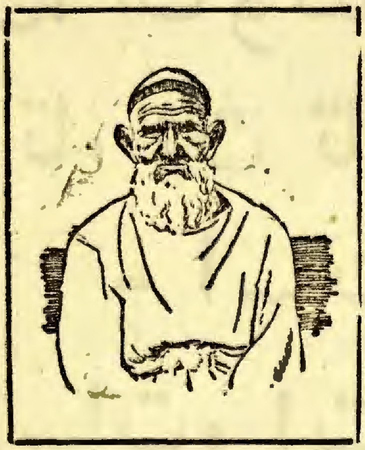

سارت

ات. اتا. اتان. تار. تارا.
تارات. وت. وتار. تاس.

تاستا. تاستار. تاتار. سات. ساتار.

تازا. تازار. تازارت.

اسات، ات وتتات!

وسان وتتاتار.

وسان، ات وتتات! ات وتتا.

اتا، ات تارات!

- اسات تاراتار.

اسات، ات تارات!

- ساتان تارار.

ساتان، ات تارا!

- ات تازا.

ات	اتا	اتان	تارا
تارات	وتتار	وتتات	تاتار
تازا	تازارت	سارت	سات
ساتان	ساتار	اسات	سازان
سان	نار	وتتاتار	ارزان

بۋلاردان:

1) سويلەم جاساتۋ. سويلەم جاسانۋ دردتی الدىڭعىلارشا.

2) جاكٷلتپاش جاساتۋ.

تومەندەگىدەي سويلەمدەر جاساتىپ، ٴۇش قايتارا شابشاڭ ايتقىزسا، جاكٷلتپاش بولىپ شىعادى.

1) اسات اس اسات.

2) اساتتار اس اساتار.

3) اسات، از اسات!

4) سارت، سازان تازارت!

5) سارت، حازان سات!

6) تاتار ات وتتاتار.

7) اسات اتام اس اساتار،
اس اساتسا از اساتار.

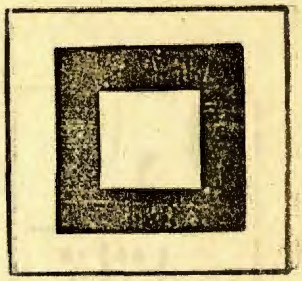

اق

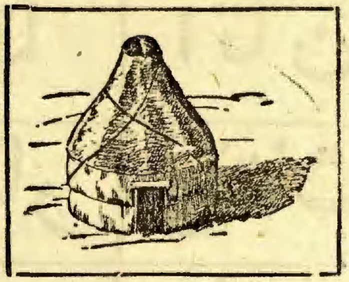

قوس

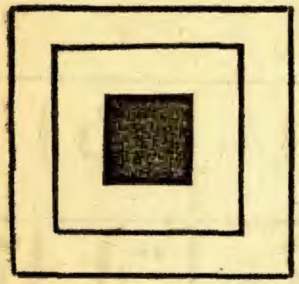

قارا

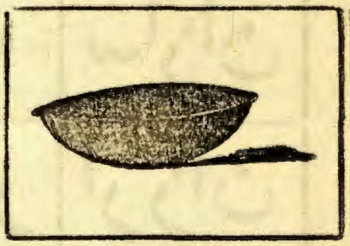

قازان

قاس

قاز. قازا. قازان. قازاق.
قون. قوناق. قوس. قوسار.
قوساق. قار. قارا. قاراس.
قارت. قاس. قاسقا. قاراقاس.

قارت، اسقا قارا! قاراقاس قوناقتا
قازان اس!
- قازان قارا قوستا. قارا قاس قوناقتا
قازان اسقان.
قوناقتا قوسار ات. اتتار وتتا.
قوناق قوستا توق. اتتار وتتا توق.

ى

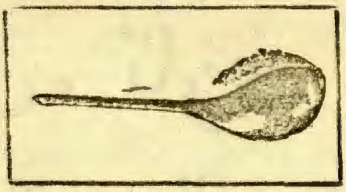

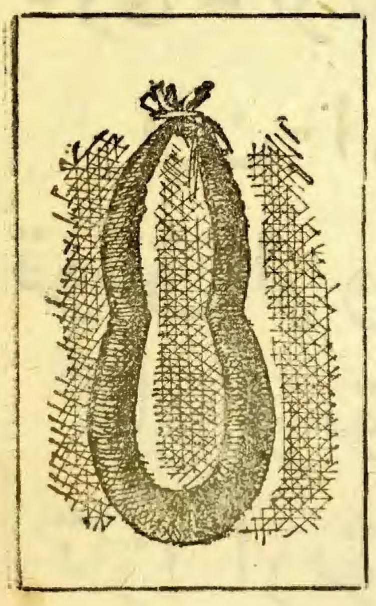

تارى قاسىق قازى

قازی. قازیق. ساری. ساریق.
تاری. تازی. توری. یق.
یقتین. یس. یستیق. سین.
قیس قیسقا. قاراز. قالیق توق.
تاری - ازیق؛ قازی - ازیق؛
نان - ازیققا قازیق.
قوناق از و تیرار، انیق سینار.
قاز اریق. قازی اریق.
تازا اریق. تازی اریق.
قازی اریق. قاز اریق،
تازی اریق، تازا اریق.

سىن اتىنا زات اتى.

تورى ــــــ	سارى ــــــ
سىنىق ــــــ	ىستىق ــــــ
قىسقا ــــــ	ساسىق ــــــ
قىزىق ــــــ	قاتار ــــــ

بۇلاردىڭ ٴار قايسىسىنا ٴبىر- بىردەن جازا بىلەتۇن وقىپ كەتكەن سوزدەرىنەن زات اتىن تابتىرىپ جازدىرىۋ.

جاتقاتابا الماسا، ارتىنداعى وتكەن ساباقتاردان تاراب وسى سىن اتتارىنا ۇيلەسەتۇن ٴسوز الىپ جازىۋ.

ازىق	قازىق	نان

وسى ٴۇش ٴسوزدىڭ بىرەۋىنىڭ اياعىن وزگەر- تىپ ماقال جاساۋعا بولادى، قايسىسىنىڭ اياعىن قالاي وزگەرتىپ ماقال جاساۋعا بولادى؟

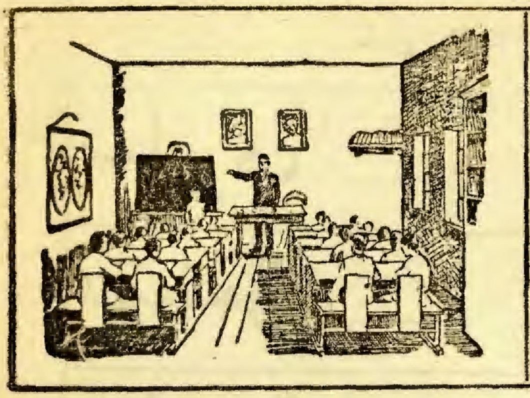

توب ساباق

قاباق باس تاباق

ساب. سابا. ساباق. سابن.

تاب. تابا. تابان. تاباق.

ساباق توب قاباری تاقمر بېتی.
باسا ن، باستا!
قىر باسى توب.
توب تاب تار تىسى تاقمر بېتی.
توب باسى باز بقان.
توبتا وسان، قوسان، اسان،
نىسان، وراز، نازار بار.
توبقتی توقان بار، تار اقتی
توقبان بار، تا بىن بوقان بار.
قاتىنان قارا قاس بار.
ونان باسقا و تىز-قىر بقتاب
قازاق بار،
ازاق ورىستان، سارتتان بار.

کم
تابقان جابادى،

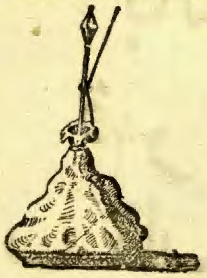		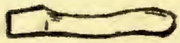
سابا	سابىن	ساب
	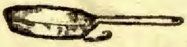	
تاباق	تابا	تاب
قاقبان	قاقباق	قاب

بۇل توعىز زات - توعىز ات .
توعىز زاتتىڭ اتىن توعىز قاعازعا جازىب .
كورسەتكەن تۇردە سىزىق بويى مەن كەسىب، توعىز

تابادی؟
تابباعان حازادی.

ساب	سابىن	سابا
تاب	تابا	تاباق
قاب	قاقباق	قاقبان

بالاعا قارتاشا قاراماستان ۋلەستىرەدى. پالەن ءسوز شىققانىمىز جاساۋىل بولامىز دەب ۋۋادەلەسەدى.

ماسەلەن «سات» دەگەن ءسوز شىققانىمىز
جاساۋىل بولا يىق دەسە، سول ءسوز شىققانى
جاساۋىل بولىپ، ويىن باسقارادى.

توعىز ات جارىلعان قاعازداردى ارالاستىرىپ،
بەرەۋىن الىپ، قولىندا جۇمىپ تۇرىپ،
«كىم تاپادى؟ تاپقان جابادى، تاپپاعان جازادى!»
دەيدى.

پالەن ءسوز دەپ ايتقان بالا تاپسا كىتاپتاعى
راتتى تاپپاعان اتى مەن جابادى.

ول مىندەتتەن قۇتىلادى.

ءبىر تاپقاننان كەيىن تاعى تاپقىسى كەلسە
ايتىلۋعا تىقتىيارلى، ءبىراق مىندەتتى ەمەس.

تاپپاسا، تاتا الماعان ءسوزىن جازادى.

بۇعان توعىز بالاعا ەمەس، قانشا بالا بولسادا
كىرىسىپ ويناي بەرەدى.

تەك ساباقتاس بولۋ شارت.

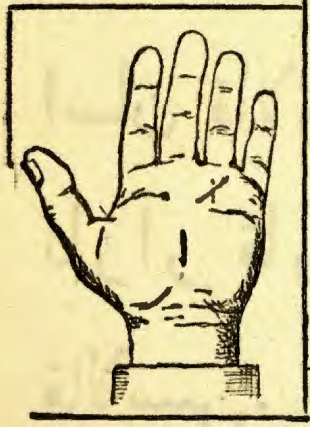

الا   ال   الاقان

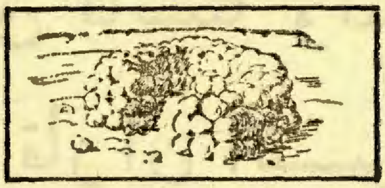

اقالا

بال. بالا. بالالار.
قالا. قالاق. قالتا.
الا. الاقاز. الاتازى.

ال، بالالار، اقتالا سالالىق!
اسان قالاق السن. قار قازسن.
نازار قار تاسسن. وراز قار
قالاسن. قوسان قوناق بولسن.
بولاتقان اقساقال بولسن.
ول قوناق قاسنا وترسن،
ىرستى قازان اسسن،
تاسقارا تاباق تارتسن.
اتقالا استى بولسن!

كىم تابادى؟

	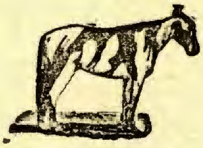	
توری الا قاز	الا ات	الابوتا
بالىق	بالا	الاقان
قالب	قالتا	بالتا

مۇنىڭدا ىستەۋ ىرەتى الدىڭعىشا.

ٴابقان جابادى، تابياعان حازادى!

الابوتا	الا ات	تورى الاقاز
الاقان	بالا	بالدق
بالتا	قالتا	قالدب

РК

РК

19510

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КазССР им. А. С. Пушкина
ИНВ. № 095567

كم جاڭملتياش حاسايدى؟

از	(!)	قايتا
قارا الا ات	تورى الا قاز	قار الادى

وسى تۇرعان التى بولەك سوزدەردەن ەكى اۋىز جاڭملتپاش جاسانىۋ.
جاڭملتپاش جاساۋ ٴۇشىن بولەك-بولەك كەسۋ كەرەك.

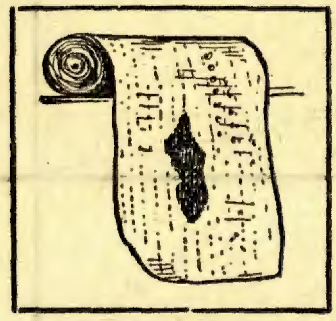

داق

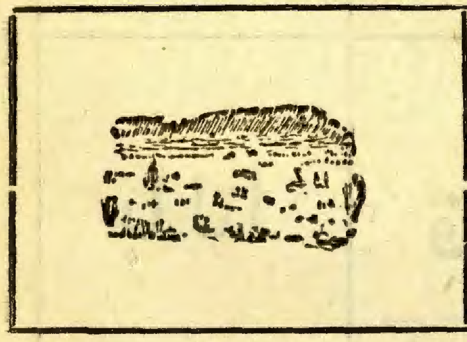

وداق دالا

اتباقمل .

مانا التی بالا وداقتاسسب اتباقمل اتتی.

اسان، وسان، قوسان دالا بالالاری
وداق بولدی.

وراز، نازار، نمسان قالا بالالاری
وداق بولدی.

ساقا سالسسب، اساندار اتتی.

قوسان ساقانی اتمب التی اسدق الدی.

نازارلار اسقسز قالدی. اساندار دان
التی اسدق قاریز الدی.

قاقباقمل قاقفاندا ونان دا نازارلار
قالدی.

قاتا وقىعان جاق قايتا وقىيدى.

التى بالا وداقتاسىب اتباقىل اتتى.
دالا بالالارى وداق بولدى.
قالا بالالارى وداق بولدى.
اساندار اتتى، التى اسىق الدى.
نازارلار اسىقسىز قالدى.
اساندار‌دان اسىق قارىز الدى.
قاقباقىلدان‌دا نازارلار قالدى.

وسى 8 سويلەم ٴسوزدى 8 بالادان وداقتاسىب، باسكە وقىيدى.

باستەرى قاتا شىعارماۋ: شىعارعان جاق قايتا وقىۋ. بالاباسىنا بىر سويلەمنەن وقىيدى.

ٴبىرى قاتالاسسا، قاتاسى وداعىنىڭ بارىنە جۇعادى.

قاتالاسقان جاقتان بىرەۋى ٴبۇتىن ماقالانى قاتاسىز وقىب شىقسا، وداقتارىنىڭ قاتاسىنىڭ بارىن جۇۋادى.

ٴار كىم وقىعان سويلەمىنەن قاتا شىعارسا، سويلەمىن قايتادان وقىيدى، تاعى قاتا وقىسا، تاعى قايتا وقىيدى، ەكى سىرەت وقىعاندا قاتاسىن تۇزەب وقىي الماسا، قاتا وجاقتىڭ موينىندا قالعانعا سانالادى.

ونى جۇۋىۋ ٴۇشىن وداقتارىنان بىرەۋ ٴبۇتىن ماقالانى قاتاسىز وقىب شىعىۋ كەرەك.

ول قاتاسىز وقىي الماسا، وزگەلەرى وقىۋ كەرەك.

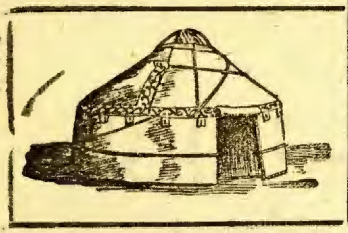
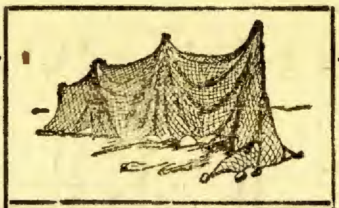

تاۋ اۋ وتاۋ

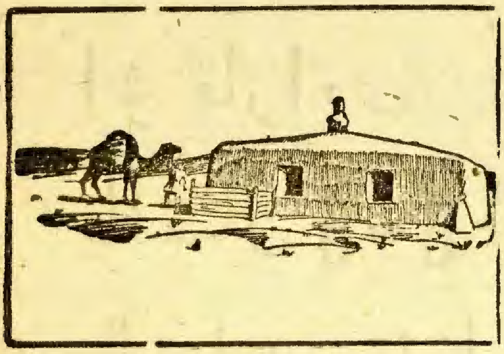
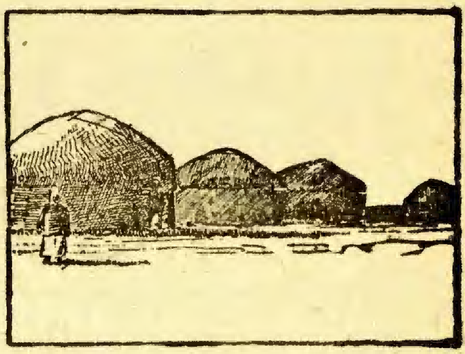

اۋل قستاۋ

اۋ-اۋلاۋ. وت-وتاۋ. قس-
قستاۋ. باس-باستاۋ. ساۋ-
ساۋدق، ساۋلدق. بالدق اۋلاۋ.
اۋ قاراۋ. قستاۋ قورۋ.

بالىق اۋلاۋ.

اۋىل قىستاۋدان الىس وتىر دى.

وتاۋ بالىق اۋلاب قىستاۋدا قالدى.

اۋىلدان اقان بالىققا باردى.

اۋ قارادى.

بالىقتان 5-6 الدى.

بالىقتاردىن قابىقا سالدى.

قابىتى ارقالاب الدى.

ارقاسى ىلاس بولىب قالدى.

مۇنىدا ودانتاسىب باسكه وقىۋ.

تارتىبتەرى الدىعىشا.

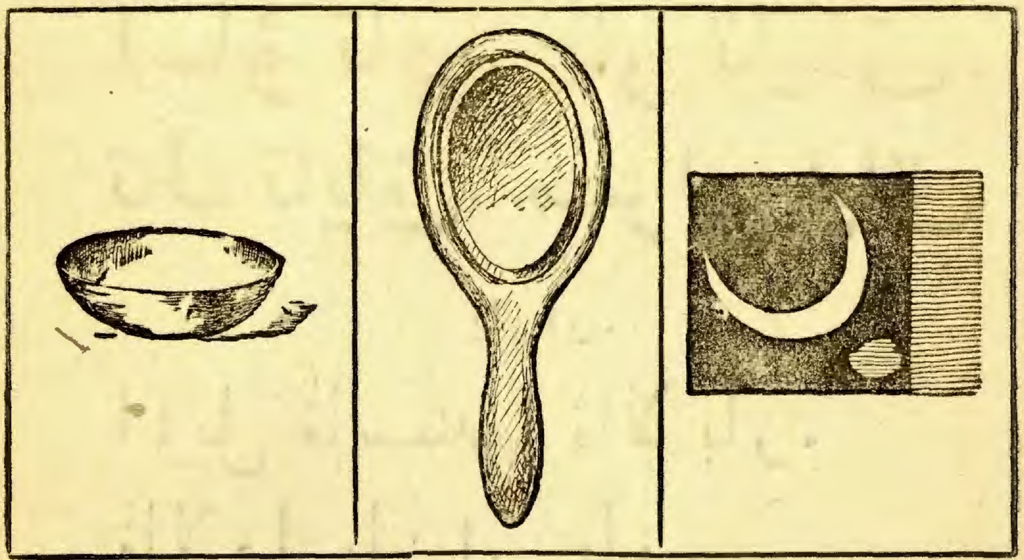

اي اينا اياق

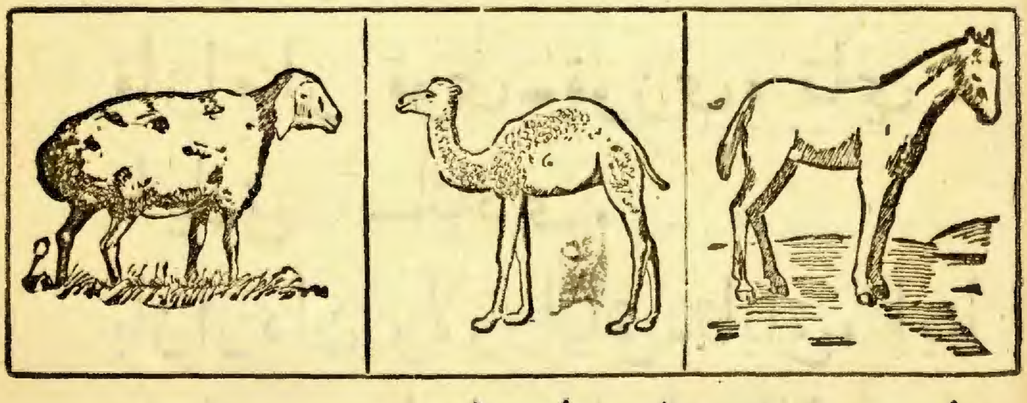

تاي تايلاق قوي

تولدق اي. تازا اينا.

اساۋ تاي. نار تايلاق.
تال تاياق. سىرلى اياق.

بازار.

اۋىل قاسىندا قالا بار.
قالادا بازار بار.
بازاردا تالاي زات ساتىلادى.
تالاي زات الىنادى.
قازاقتار قوي-قوزى، تاي-
تايلاق ساتادى.
بازاردان ولار اياق-تاباق، اينا
تاراق سياقتى زاتتار الادى.
بايلار بازاردان السىپ، اۋىلدا اردا
ساتىپ بايدا قىلادى.

قايسىسىن قايدا قويىۋ.

قازاقتار قوي ـ قوزى، تاي ـ تايلاق ساتادى.	اۋىل قاسىندا قالا بار.
بازاردا تالاي زات ساتىلادى؛ تالاي زات الىنادى.	قالادا بازار بار.

بۇ ٴتورت بولەك سويلەمدەردى ٴتورت ٴبولىپ كەسكەننەن كەيىن سويلەۋ جۇيەسى مەن بالالارعا قويدىرىۋ.

قويا بىلگەنى قۇتىلادى، قويا الماعانى ٴۇيىپ بەرگەننەن كەيىن جازادى.

ۇلاق

ۇ

ۇل
(بالا)

قۇلاق

ۇر• بۇر• تۇر. قۇر-قۇر.
قۇراۋ. سۇراۋ. ۇۋ. ۇۋىق.

سۇۋ. سۇۋتق. سۇۋات.
ۇلىۋ. سۇلىۋ. ۇلى. ۇۋلى.
سۇلى سۇۇلى.

اتتادا اقىل بار.

اساندا اتتى باسقا ۇراتۇن قىلىق باردى.
تانىس ورىسقا قوناققا باراتۇن
بولدىق.
اۋىل اتتارىن ۇستاي باستادى.
اسان تايى ۇستاتبادى.
قۇر-قۇرلاب قۇۋا-قۇۋا اسان
بولدىردى.
تايىنا ىزا بولىب، ۇرىسىب، ىلاستاب
وتىردى.
تايى ونسىنا قۇلاق اسبادى.

قايسىسىدىن قايدا قويىدۇ ؟

تايى ونىسىنا قۇلاق اسىبادى.	قۇر- قۇرلاب قۇۋا- قۇۋا اسان بولدىردى.
اۋىل ات ۋستاي باستادى.	تايىنا سىزا بولىب ۋرسىب ، بلا ستاب وتىردى .
اسان تايى ۋستاتباد .	

مۇنىڭدا دستەتىۋ سرەتى الدىگىمشا.

اش

شال شاباق

اش شال. اق شاش.

شالاب — اس.

شاقشا — بدس.

شاباق — بالىق.

اش شال.

مناۋ سورلی شال.
بويىنا نازار سال.
ساقال-شاشى اق.
قايىراتى قايتقان شاق.
بالادان ادا.
قارادان تازا.
اۋقاتى-شاباق.
سۇۋ سىنى-شالاب.
اياقتاشارىق.
قاتقان اش، ارىق.
شاباقتان، شالابتان
بولسىن با قارىق؟

قولاينا قاراي،   قوس سويلەمەن قويىڭ.

اۋقاتى - شاباق.	قاتقان اش، ارىق.
مناۋ سورلى شال.	ساقال - شاشى اق.
قارادان تازا.	سۋۋ سىنى - شالاب
اياقتا شارىق.	بويىنا نازار سال!
قايراتتى قايتقان شاق.	بالادان ادا.

بۇلاردى ۋيقاسىنا قاراي قوس-قوستان قويىڭىز.

اعاش

توعاي تورعاي

قارعا. تاعان. تارعاق.

قارلىعاش. ساندىعاش (بۇلبىل).

توعايعا سايران.

قستاۋ قاسي توعاي.
توعاي تولعان اعاش.
اعاشتا سايراعان ساندىعاش.
بۇتالاردا تورعاي.
سۇۋ بويىندا شۇۋلاعان شاعالا،
قىزعىش، بالشىقشى.
ولاردى اكدىب قالىقتاعان قارشىعا.
قۇستار داۋسى قوسىلعانىنان
توعاي باسى ۋۇ-شۇۋ.
توعايدى ارالاب، ايقايلاب،
اسىر سالىب، سايران قىب،
اي تۇۋا اۋىلعا قايتتىق.

قايسسن قايدا قويا سن ؟

اعاشتا سايراعان ساندىعاش.	توعاي تولعان اعاش.
ولاردى اگدىب قالمقتاعان قارشىعا.	قىستاۋ قاسى توعاي.
بوتالاردا تورعاي.	سۋۋ بويىندا شۋۋ- لاعان شاعالا، قىزعىش، بالشىقشى.

ىستەتۋ ىرەتى الدىنعىلارشا.

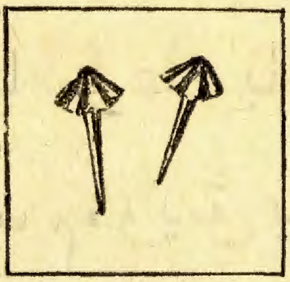

مق

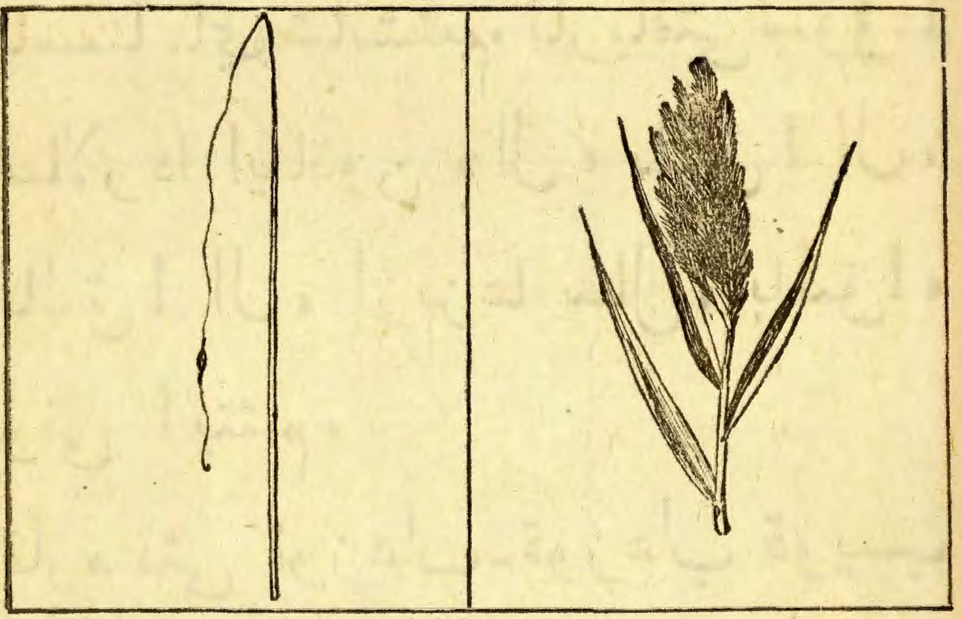

قامس قارماق

قارماق سالۋ

مۇز تايعاق. تابانما مق قاقتم.

قارماقتى سايلاب الدم.

قارماق سالدۇعا باردىم.
مۇزدى ويدىم. ويىق باسىنا قامىس
تاستادىم. وعان وتىردىم. قارماق
باسىنا ماي شانشتىم. قارماقتى سۇۋعا
سالاردا ايتاتۇن «ال، بالىق! ال،
بالىق! ال، اۋىزعا سال، بالىق!»
ونى ايتتىم.
قارماقتى قوزعاب-قوزعاب قويىپ
وتىرمىن. بالىقتار قارماقتى تارتىپ-
تارتىپ قالادى دا تاستايدى.
قارماقتى ۋزاعىراق تارتقان شاقتا
تارتىپ قالدىم. قول باسىنداي

الابۇعا الدىم. تاعى سالدىم، تاعى
الدىم: تاعى سالدىم، تاعى الدىم.
ﺗﺍس قارايعانشا ونشاقتى بالىق
السب ﺗﺍيتتىم.

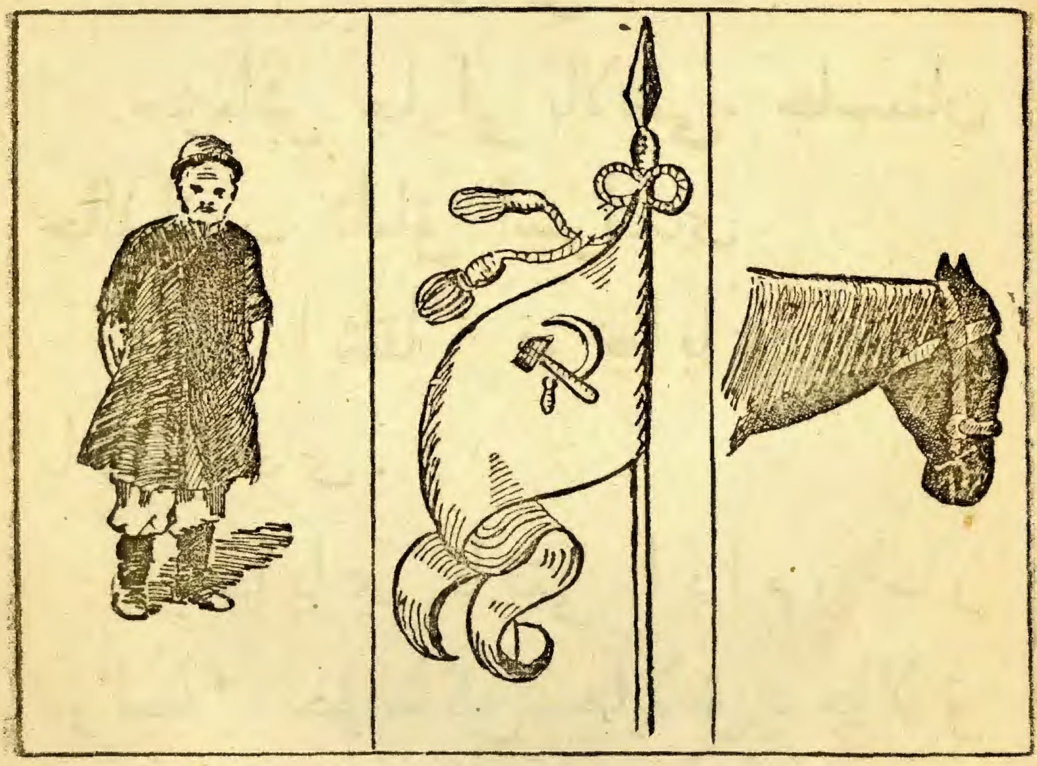

جال جالاۋ جارلى

ЖАТК ЧМ ЖАЛЫ 54

تلاج. موقتاج. جول.
جولاق. جوُت. جوُرت.
جاس. جاسا. جاساسىن.
جاي. جايا. جاياۋ. جايداق.

جوُماش.

جوُماش جارلى بالاسى. جاسنان
جالدانىب تاماق اسرايدى.
جوُ ماشقا قوجاباي قوي
باقتىرادى.
قوجاباي قاتتى ادام. جاز
بولسا، جوُماش جالاق-جالاق
بولىب، قويدى جاياۋ باعادى. قىس
قوي دا باعادى، وت دا جاعادى.

جاز قورادا قوي جانىندا جاتادى.

قىس جاس بىزاۋ، جاس قوزى

جانىنا جاتادى.

جۇماش جايىن ويلايتۇن جانى

اشىر جاقىنى جوق. قوجابايدان

قۇتىلار ىلاجى جوق.

تابارما ىلاج؟ جۇماش اقىلعا مۇقتاج.

جاياۋ قويشى ــ جاتقان قويشى.

(مۇنى كىم ايتقان؟ تاعى نە دەگەن؟ نەگە

ولاي ايتقان؟)

وڭ جاق

سول جاق

وڭ قول قايسى؟

جالاڭ باس

جالاڭ اياق

جالاڭاش

جارلی- جالاڭاش تويی.

قالادا العاش بولعانىم سول. قالا جايىنا شورقاقپىن. شايعاقانىب الىب، قالانى قاراۋعا شىقتىم. قالانىڭ تاۋىعى شوۋلاب، اربالارى سالدىرلاپ جاتتى. قاقپالارىندا قىزىل جالاۋ. ازىراق تۇرعان سوڭ اق ايىنقشا مىنادايى سالدىرلى قولاعىم شالدى:

«تات- تىرا- راتتام، تات- تىرا- راتتام، تات- تىرا- راتتام، تات تات تام». ونىڭ ارجاعىندا جىرلاعان بالالار داۋىسى شىعا باستادى. ماناعى سالدىر دا، جىرلاعان داۋىس دا

ЫFAHAM

جاڭبىنداعان سايىن زورايدى. قالانى جاڭعىرىقتىر دى.

قاراسام جالاڭ اياق، جالاڭ باس، قول - بورباىى جالاڭاش بىلعىي جاس بالالار. قولدارىندا قىزىل جالاۋ، الدارىندا قىزىل تۇۋ. باراتان قاعىب، جىر جىرلاپ بارا جاتىر. مانانعى ايرىقشا سالدىر باراتانىڭ سالدىرى بولىپ شىعتى.

الڭ-تاڭ بولىپ ازىراق تۇردىم. سونان سوڭ قايىرعالاپ قالماستان قالادان شىعارىپ سالىپ قايتتىم.

ماقال. بىلعىي قويشى بولساڭدار، قۇل بولارسىن؛ بىلعىي تويشى بولساڭدار، قۇۋ بولارسىن. (قۇۋ كەدەي ماعاناسىندا).

اپا شاپان بایپاق

قالپاق جاپالاق جاپراق

وبا-وپا. شابان-شاپان-
سا باق-سا پاق.
سابار-ساپار. سابىر-ساپىر-
اقشاقار.

شولپان ۇيقىسى قانىپ ويانىدى-
قويعان ورنىنان باىپاعىن تاۋىپ
الدى. قاپتال شاپانىن جامىلدى-
تىسقا/ سىقسا، دالادا جاپالاقتاب
جاۋىپ جاتقان قار.
اۋىل اينالاسى اپپاق. قورا-
شىلقىلداعان باتپاق. اعاش باستارىن دا
اق جاپىراق جابقان. شولپانىنىڭ
قوسپاق تايلاعى قوستى ىقتاب تۇر-

شولپان وعان شوقپست جاپتىر دى.
شايدان سوك شولپان ساباقا
بارنوعا جيىنا باستادى. اپاسى
شولپانعا' قالپاعىن تاستاتىب، جىلى
ۋراامال تارتتى.

شولپان ساباقتان قايتقاندا جولىندا
اعمي قاراتىسقان، اعزباق*) وينااعان
بالالار ۋشىرادى.

*) اعزباقتى ۋرال جاعى جىلماك دەيدى.

ە E

مەن

ەر

سەن

مەن تۇرمەن. مەن وتىرمەن.
سەن تۇرسەن. سەن وتىرسەن.
ول تۇر. ول وتىر.

مەن تۇردىم. مەن وتىردىم.
سەن تۇردىڭ. سەن وتىردىڭ.
ول تۇردى. ول وتىردى.

تاڭەرتەڭ.

مەن ەرتە جاتىپ، ەرتە وياندىم.
ويانىپ ازىراق جاتقان سوڭ،
تەردزە اعارىپ، جارىق بولا باستادى.
قوناقتاردا ەرتە ويانعان بولار-
تاڭ اتىسى مەن تۇرىپ بەت-
قولدارىن جۋۋدى. اتتارىن سۋۋارىپ
ەرتتەپ قويدى. اپام تۇرىپ
ساماۋرىن قويدى.
شايدان سوڭ قوش ايتىسىپ
قوناقتار اتتاندى.

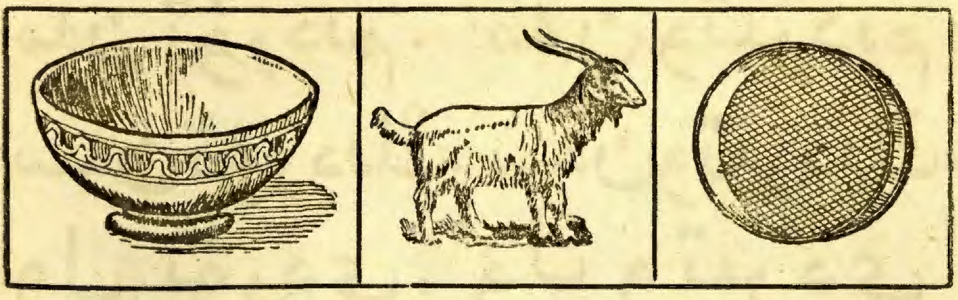

ەلەك تەكە كەسە

ەلەك، شەلەك، كەسە-
ىدىس. ەسەك، تەكە،
سەركە- مال. شەشەك-
اۋرۋ. تەرەك- اعاش.

تەكە مەن سەركە.

تابىن تايقار بايدىڭ اۋىلى سىباي
بولدى. ول اۋىلدىڭ قويىندا
تەكەدە، سەركەدە بار ەكەن. مەن
تەكەدەن قورقامىن سەركەدەن

قورقبايمن! ازبانتان قورقبايمن،
قوشقاردان قورقامن.

بەس التى بالا سۇۋعا شومدلا
باردىق. تايقار بايدىڭ قويى سۇۋ
باسىندا جاتىر ەكەن. سەركە جاردى
جاعالاپ، سۇۋاتقا كەلە جاتتى.
سۇۋات باسىندا تەنە جاتىر ەكەن.
تەكە تەك تۇراما؟ تۇرا سالا ۇمتىلدى.
سەركەدە قاشپاي تۇرىپ الدى.
سارت-سۇرت قاعىسىپ قالعان
كەزدە، تەكە ارتىنداعى سۇۋعا
قۇلادى. سەركە سۇۋاتقا قاراي
كەتە باردى.

جاتتىعۋ. باي تايقار باي، قويىڭدى اق شاعىلعا جاي، تايقار باي! (قوش قايتارا شابشاك ايتىۋ).

ءى

ءىرى

ءىز ءبىز

ءبىزدىكى.

ءبىزدىكى ادام جاعىنان جارلى ەمەس. ءبىر اق جۇمىسكەرىمىز از. ءبىز ءبىرلى-ۋ ۋاقتى جەتى جانبىز: باپام، اپام، ەكى اعام، ءىنىم، ءسىڭلىم، ەكى قارىنداسىم بار. ءبىر اعام اۋرۋشىل. جۇمىسقا جارامايدى. ءبىزدى اسىرايتۇن

باپام مەن ٴبىر اعام عانا. قىسى-جازى
ەكەۋىندە دامىل جوق.

قىس كىرە أيدايدى. جاز بولسا
كوكتەم كەزىندە سابان ايدايدى،
تەزەك تيلەيدى؛ ونان كەيىن پىشەن
مەن وراق جۇمىسى تەلەدى. ول
بىتكەنشە قورا-قوبسى وڭدايتۇن
كەز بولىپ قالادى. قىستاۋعا
قونعانشا سونى مەن بولادى.

بۇل جىل بويى ىستەيتۇن ٴىسى
جۇمىستارى عانا. ۋساق جۇمىستارى
تولىپ جاتىر.

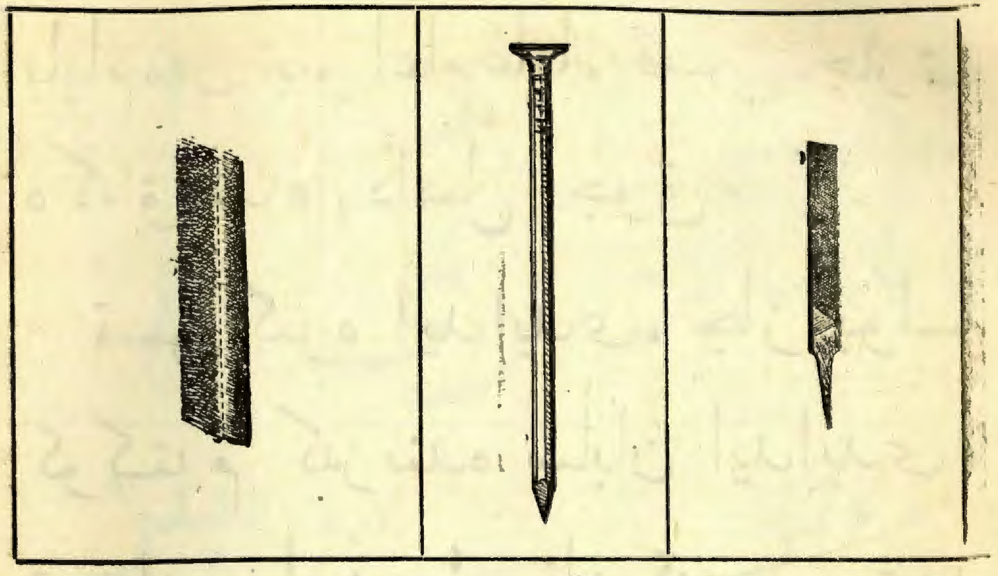

ەگەۋ شەگە تىگىس

تىگىن.

ەتىگىم توزىب، كيىۋدەن قالدى.

باپام تىگىن تىگىۋگە ەرىش ەتىكشىنى
الدىردى.

قوبدىيىن قولتىعىنا قىسىب،
شاي ىشىب جاتقاندا ەرىش

كەلدى. اپام كەبەجەدەن بىلعارىنى الىپ، ەتىكشىنىڭ الدىنا تاستادى.

ەتىكشى بىلعارىدان كەرەگىن كەسىپ-كەسىپ الدى. شىلاپشىنعا سۇۋ قۇيىپ كەسىپ العانىن سوعان سالدى. سۇۋعا مالشىپ-مالشىپ الدىدا كىيىز استىنا تىعىپ قويدى.

اپام تارامىس ەستى.

ەتىكشى ەگەۋىن الىپ ءبىزىن ەگەدى. سونان سوڭ تىگىۋگە كىرىستى.

تىگىسىن بولعانان كەيىن شەگەلەيتۇن جەرلەرىن شەگەلەدى.

ەتىگىم كەشكە دايار بولدى.

باپام تىگىنشىگە ەكى سوم بەردى.

ٴۇ

ٴۇت

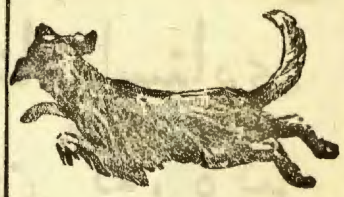

ٴۇر تۇلكى

ۇتتە تۇلكى ۇرەدى دەيدى.

كۇزەت،

كۇزگە تايانعان كەز. ٴتۇن سالقىن.
اي جارىق. قىز-بوزبالا التى باقان
قۇرىپ، قويى كۇزەتىپ ويناپ
ٴجۇردى. مەندە باسقا بالالارمەن
بىرگە سوندا ويناپ ٴجۇردىم.

ٴبىر مەزگىلدە قوي دىر....
ەتە قالدى. بيتتەر ٴۇرىپ، ادامدار
ايتاقتاپ، قويعا جۇگىرىپ كەلە جاتىر.
بىرگە قاراي ۇركەن قوي باسىپ
كەتە جازدادى. ٴۇپ-ۇلكەن ٴبىر
قاسقىر قاسىنداعى ٴبىر قويدى
تارتىپ قالدى دا كەتە باردى.
بيتتەر ٴۇرىپ، ادامدار ايتاقتاپ،
شۋلاۋ مەن قالا بەردى.

قويلار ۇيلىعىپ جاتىپ ماڭىراي
بەردى. قويشى بارىپ، قاسقىر
تارتقان قارا قويدى الىپ كەلىپ،
ٴۇيدىڭ جانىنا بايلاپ قويدى.

ماقال. قۇتتى قوناق كەلسە، قوي ەگىز تابادى؛ قۇتسىز
قوناق كەلسە، قويعا قاسقىر شابادى.

ٶ

ٶر

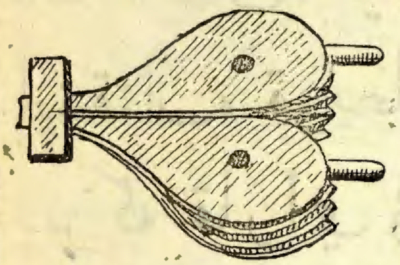

ٶرم كورك

ٶُت- ٶت. ٶُر- ٶر.

جۇگەن جۇمسى.

باپام جۇگەنى توزىب جاڭا جۇگەن
ىستەتبەك بولدى.

باپامنىڭ ىيالەگەن قايىسى باردى.
سول قايىستى الىب تۇينشگە باردىق.

ٴتۇيىنشى قامشى ٴورىب وتىر
ەكەن. ٴورمىن ٴبىتىرىب، توبشىلاب
جاتقان مەزگىلدە كەلدىك. باپام
قارادى دا سەگىز تاسبادان ٴورىب
جاتىر ەكەنىن دەدى.

ٴتۇيىنشى قايىستى كورىب،
ٴبىر جۇگەن شىعارلىق ەكەن،
سۇۋلىق كەرەك دەدى.

سۇۋلىق سوقتىرىۋعا ۇستاعا
باردىق. **ٴتوس، كورىك،**
قىسقاش دەگەندەردى سوندا
كوردىم.

ۇستا كومىر كەلتىر، سوعىب
بەرەيىن دەدى.

ٴا

ٴابىش

اكەسى اجەسى

سونار.

وقىۋ توقتالىب، ٴابىش ون بەس
كۇن دەم الىسقا كەلدى. ٴبىر كۇنى
مەن ابىشتىكىنە بارىب قوندىم.
ابىشتىڭ اكەسى اڭ اۋلايتۇن.
تازىسى، بۇركىتى بولاتۇن. تاڭ
سارىنەن تىسقا شىعىب كەلدى دە:

قاتىن، تۇر! وت جاق! قۇرت جىبىت!
بۇگۇن سونار ەكەن دەدى. ٴىبىشتىڭ
اجەسى تۇرىپ قۇرت جىبىتتى.
قۇرت ىشكەنشە تاڭ دا ٴابدان
اتىپ قالدى.

مەن دە تۇردىم. تىسقا شىقسام
تۇندە قار جاۋعان ەكەن. جاڭا قار
ۇلپالانىپ اپپاق بولىپ جاتىر ەكەن.
ٴىبىشتىڭ اكەسى بۇركىتىن قولىنا
قوندىرىپ، تازىسىن ەرتىپ اڭعا
شىعىپ بارادى ەكەن.

ۇيگە كەلسەم ٴىبىش ٴالى ۇيىقتاپ
جاتىر ەكەن. اجەسى ارەڭ وياتتى.

ماقال. ٴبيت جۇيرىگىن تۇلكى سۇيمەس. ايبار كەرەك،
ال كەرەك؛ ٴالسىز ايبار نە كەرەك. الىم الەمگە كۇلەر. الىم
الدەن كەمگە كۇلەر.

ماتال. اكە دەگەن مىن جان قالماس.

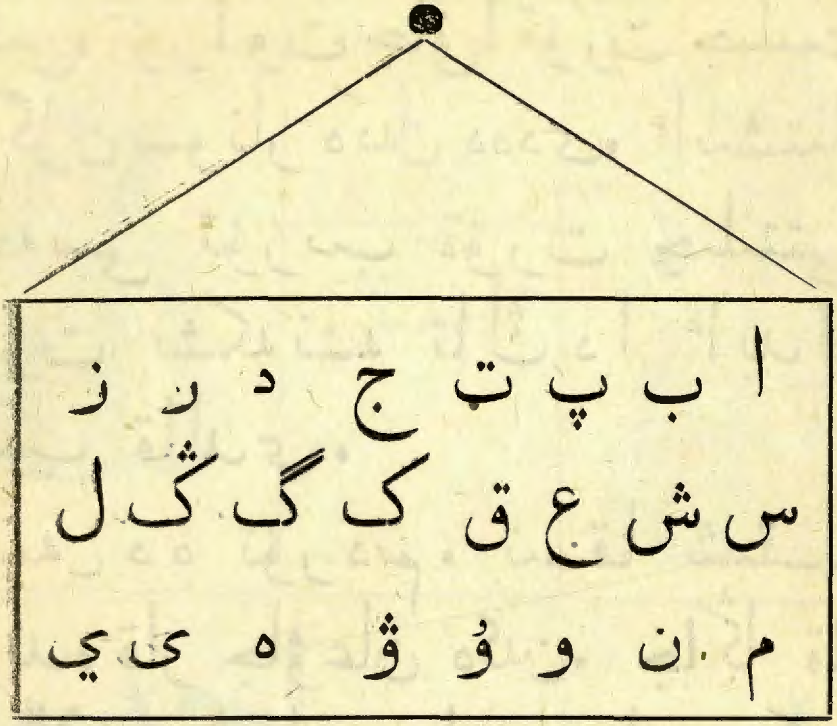

ٴالىپ ـ ٴبي.

بۇ گۇن مۇعالىم ۇلكەن قاعاز اكەلىپ ٴىلىپ قويدى. قاعاز بەتىندە قارىپتار ۇلكەن ـ ۇلكەن بولىپ جازىلعان. استىنا «ٴالىپ ـ ٴبي» دەگەن ٴسوز جازىلعان.

مۇعالىم «بىتكەن قارىپ وسى. مۇندا تانىمايتۇن قارىپتارىڭ بارما؟» دەدى.

ٴبىز ـ «جوق!» دەدىك.

ـ «اشە، قارىپتىڭ ٴبارىن ٴبىلىپ بولدىڭدار؛ ەندى قانداي ٴسوز بولسادا وقىۋعا جارايسىندار» دەدى.

«مىناۋ قارپتاردىڭ باستان-اياق سۋرەتى مەن
تۇرعانى. بۇل «قارىپ سۋرەتى» دەپ اتالادى. قارپتاردى
تۇگەل ايتىپ كەرەك بولعان كەزدە، وسى سۋرەتى مەن
ايتاسىڭدار. قارپتى سۋرەتتى ورنىنان تابىۋ كەرەك
بولعان كەزدەدە وسى سۋرەتى مەن ىزدەيسىڭدەر» دەدى.

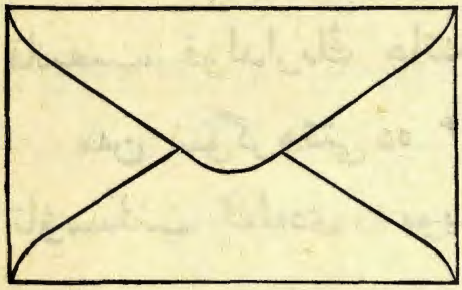

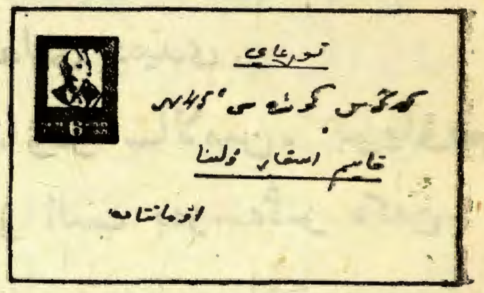

قات

قاتىش اپاما قات جازايىن دەپ تالاي وقتانىپ،
جازباي قويا تۇرمىن. ۇيتكەنى - بىلمەيتۇن قارىپقا
كەلگەندە توقتاپ قالاتۇرمىن.

مۇعالىم قارىپتى تۇگەل بىلدىڭدەر دەگەن سوڭ،
قاتتى قۋانىپ قالدىم.

قولعا قاعاز بەن قالامدى الدىم. قاعاز بەتىنە
ملاڭدى سالدىم.

بۇلاي دەپ جازدىم:

قادىرلى قاتىش اپاتاي!

مەن قارپىتدىڭ ٴبارىن تانىيمىن. قانداي ٴسوز بولسادا وقىيمىن. جازىۋىم قانداي ەكەنىن ٴوزىڭىز قاتتان بايقارسىز.

مۇعالىم كوب وقىپ، كوب جازىڭدار، كوزدەرىڭ قانىعىپ، قولدارىڭ جاتتىعادى دەيدى.

مەن سۇگرەتتى دە ٴتاۋىر سالامىن. بوياۋىم تاۋسىلىپ كەلەدى. بوياۋ الىپ بەرسەڭىز ەكەن- اقىش.

ۇتىڭ 2-سى.

---

1) <u>جۇمباق.</u> ٴتىپ دەسەم، تىيمەيدى؛
تىيمە دەسەم، تىيەدى.

2) <u>جۇمباق.</u> ٴۇش باتىر قولدارىندا الدى نايزا.
سۋۋ ٴىشىپ ٴبىر شۇقىردان قىلدى قايلا.
نايزامەن قار ۇستىنە سۋۋدى شاشىپ،
ادامدار سول سۋۋىنان الدى پايدا.

مەكتەبكە تۇسكەن كۇنى .

ٴبىز مەكتەبكە كەلسەك، بالالار كوب ەكەن. ٴبارى شۇۋىلداب جۇگىرىب ٴجۇر ەكەن.

ٴبىر بالا شىعىب قوڭىراۋد سىلدىرلاتىب ەدى، بالالار جابىرلاسىب مەكتەبكە كىردى. مۇعالىم مەنى دە ٴبىر ورىندىققا وتىرعىزدى. بالالاردى جاتىرقاب مەن ۇندەمەي ٴجۇرمىن، ولاردا مەنىمەن سويلەسبەيدى. مۇعالىم ءبىرىڭنىڭ اتىڭدى ٴبەرىڭ سۇراب ٴبىلىب الىڭدار دەدى. بالالار ٴبىرىنىڭ قاسىنا ٴبىرى بارىب، اتتارىن سۇراستى. سودان بۇلاي تانىسىب، ٴۇيىر بولىب كەتتىك.

---

1) وينا ڭدار! ويلاڭدار!

ٴبىر قازاق قالاعا بارا جاتىر ەدى. جولدا ٴۇش تانىسى قارسى - وقتى. قانشا ادام قالاعا باردى؟

ماقال. ٴبىر كورگەن - ٴبىلىس؛ ەكى كورگەن - تانىس.

كىسى ٴبىر كورگەنىڭدە جىلان؛ ەكى كورگەنىڭدە قۇلان؛ ٴۇش كورگەنىڭدە ادام.

ٴبىزدىڭ ٴتارتىپ.

مەكتەبكە بويىمىز تەزاق ۇيرەنىپ كەتتى. تىسقا شىقساق الىسىپ - جۇلىسىپ شۋۇلاپ جاتقانىمىز. اۋىز ۇيدە ٴبىر-ٴبىرىمىزدى قۋىپ جىبەرىپ، ىيتەرىپ جىبەرىپ جىلاتىپ‌دا قويامىز.

ساباق كەزىندەدە تىنىش وتىرمايمىز. شۋۇلاپ مۇعالىم ٴسوزىن ەستىمەيتۇن بولدىق. تۇك نارسە ۇعىۋدان قالدىق.

ساباقتان شىققان سوڭ، ٴدىيلىس جانىپ جىبەردىك. كەگەستىك، سويلەستىك، مىناداي قاۋلى شىعاردىق:

بۇدان بۇلاي:

1) ٴبارىمىز ٴتاتتى، تاتىۋ بولايىق.
2) بىرىمىزگە ٴبىرىمىز كومەكتەسەيىك.
3) قۇر بەتىمىزگە شۋۇلاي بەرمەيىك.
4) اسىرەسە ساباق ۇستىندە تىنىش وتىرايىق.

---

2) ويناڭدار! ويلاڭدار!

قالادا وقيتۇن شەكىرت مەكتەبىنە كەلە جاتتى. ٴبىر از جۇرگەن سوڭ اربالى التى ادامدى قۋىپ جەتتى. قاراسا، -اباي‌تاستارى ەكەن. قانشا شەكىرت قالاعا باردى؟

لەنىن

مۇعالىم وقىۋ بولمەسىنە اكەلىپ ۇلكەن سۋگىرەت ٴىلدى. قاراساق كىتابىمىزداعى لەنىن سۋگىرەتى بولىپ شىقتى.

مۇعالىم «تانىيسىڭدار ما؟ بۇ كىم سۋگىرەتى؟» دەدى.

«تانىيمىز: لەنىن سۋگىرەتى» دەدىك.

لەنىن قانداي ادام بولعان؟ ونى بىلەسىڭدەر مە؟ دەپ، تاعى سۇرادى.

«بىلەمىز: لەنىن جاقسى ادام بولعان» دەدىك. كايتىپ جاقسى بولعان دەپ ەدى، وعان جاۋاپ قايتارا المادىق.

مۇعالىم ايتتى: «لەنىن ناشارشىل بولعان ادام. ناشار تاپىن جاقتاپ، ٴومىرىن سولاردى تەڭدىككە جەتكىزىۋ جولىندا وتكىزگەن ادام.

لەنىن جالشىلاردىڭ، جارلىلاردىڭ دوسى. قورلىقتا جۇرگەندەردىڭ، زورلىق كورگەندەردىڭ كوزىن اشىۋعا باستاعان كوسەمى» دەدى.

لەنىننىڭ قانداي ادام بولعانىن سونداعانا انىق بىلدىك.

ماقال. بىلەگى تولىق ٴبىردى جىعار؛ ٴبىلىمى تولىق مىڭدى جىعار. كۇن ورتاق، اي ورتاق، جاقسى ورتاق.

كومەكتە ستەك.

مۇعالىم ساباق سۇراعاندا مۇرات بىلمەدى.

- ساباقتى نەگە بىلمەيسىن؟ وقىمادىڭ با؟

- قولىم تيىمەدى، اعاتاي!

- نە ىستەدىڭ؟

- ءۇي شارىۋاسىنا اينالىستىم.

- سەنەن باسقا ءۇي شارىۋاسىن ىستەيتۇن ادام بولمادى ما؟

- اكەم ۇيدە جوق. جولاۋشى كەتكەن. اپام اۋىرىپ جاتىر.

مۇعالىم اياعانداي بولدى.

- وتىراعوي، شىراعىم! دەدى.

ەرتەگىنە مۇعالىم وقۋعا كەلمەي قالدى.

ساباقتان شىققان سوڭ ءبىز مۇراتتىكىنە باردىق. مورات وتىن تاسىپ ءجۇر ەكەن. ءابدان تەرلەگەن، شارشاعان ەكەن. ءبىز جابىلىپ وتىنىن تاسىپ بەردىك. مالدارىنىڭ استىن كۇرەپ بەردىك. اتتارىنا، سيىرلارىنا ءشوپ سالىستىق.

---

3) ويناگدار! ويلاگدار!

3 شىرپىنى بىلاي قويىڭدار: ▌▌▌. وسىعان 2 شىرپىنى قوسىپ 10 بولدىراتىن كىم بار؟

جالپى جينالىس.

ساباق باستالاردا كەيدە بور جوق بولىپ قالادى، كەيدە سۇرتكىش شۇبەرەك جوق بولىپ قالادى. تاقتاي بەتى شيماي - شيماي بولىپ تۇرادى. نەمەسە ورىندايىقتار ورنىندا دۇرىس تۇرمايدى.

«بۇل جارامايدى. ٴتارتىپ جاساۋ كەرەك» دەدى نۇرماش.

«ٴتارتىپ بولۋ ٴۇشىن ٴتارتىپشى سايلاۋ كەرەك» دەدى دامەش.

ٴبارىمىز ٴتارتىپشى سايلاۋعا جينالدىق. ٴابىشتى جيىن اعاسى قىلدىق.

جيىندى اشقاننان كەيىن ٴتارتىپشىنىڭ مىندەتى نە بولماق دەپ ٴابىش كوپكە سالدى.

تۇراش ايتتى: ٴتارتىپشىنىڭ مىندەتى بور مەن شۇبەرەكتى دايارلاپ قويۋ، تاقتايدى ساباق الدىندا ٴسۇرتىپ قويۋ بولسىن دەپ.

مەن ايتتىم: ٴار ساباقتان كەيىن بوي جازىسقا شىققاندا اۋە تارتاردى اشىپ قويۋ، ورىندىقتاردىڭ ورنىندا تۇرۋىن قارايتۇندا ٴتارتىپشى بولسىن دەپ.

باكەن - كەلمەگەن بالالاردى مالىمدەيتۇندە ٴتار- تىپشى بولسىن دەپ قوستى.

ٴتارتىپشىگە نۇرماشتى سايلادىق.

تازالىق ٴتارتىبى.

بۇگۇن مەكتەب تازالىعى تۇۋرالى جيىلىس بولدى، كەڭەسكەننەن كەيىن تازالىق بولىۋعا كەرەك ىستەرگە قاۋلى جاسادىق.

اۋەلى. تازالىققا كەرەك ىستەر قانداي؟ سولار قۇلاقات تۇرىندە وقىۋ بولمەلەرىنىڭ قابىرعاسىنا قاعىلسىن.

ەكىنشى، وقىۋ بولمەسى باسىندا ٴبىر تازالىقشى سايلانسىن. تازالىقشىنىڭ مىندەتى تازالىققا كەرەك ىستەردىڭ ىستەلىۋىن باقىلاۋ بولسىن.

ٴۇشىنشى، تازالىقشى مەن ٴتارتىپشىلەردىڭ قىزمەت اتقارىۋلارىن باقىلايتۇن كاميتەتشى بولسىن دەدىك.

ەرتەڭىنە تازالىق قۇلاقاتىن جاساپ وقىۋ بولمەلەرىنە قاقتىق.

قوُلاقتات.

تازالىق ساۋلىق ساقتاۋشى.

1- ٴوُي اۋاسىن ٴجىيى جاگارتىۋ.

2- شاگدى سوُۋ شوُبىرەك بەن ٴسوُرتىۋ.

3- اياقتى سىرتتان ٴسوُرتىپ كىرىۋ.

4- وُيدە توُكىرگىشكە توُكىرىۋ.

5- شاگدى شوُبىرەك بەن بورلى شوُبىرەكتى وُيدە سىلكبەۋ.

6- كىيىمدى وُيدە قاقپاۋ.

7- وُيلەرىنەن جوُۋىنىپ تازا كەلىۋ.

---

4) ويناگدار! ويلاگدار!

تولەبىنىڭ ٴتوۋرت ۋلى بار. ٴتوۋرت ۋلىنىڭ ادام باسىنا ٴبىر اپا، ٴبىر قارىنداسى بىلر.
تولەبىنىڭ بارلىق بالاسى نەشەۋ بولعانى؟

سالاقتىڭ كەسىرى.

بۇگۇنگى سايلاۋدا جۇماشتىڭ سايلانعىسى كەلىپ اق ەدى؛ بولمادى. بالالاردىڭ ٴبارىدە ونىڭ سايلانۋىنا قارسى بولدى. قارسى بولاتۇنى مىنەزى جامان. بالالاردىڭ ٴبىرىمەن ٴتاتۋ ەمەس. تولعان بويى كەلەمەج، سىقاق. كەلەمەجدەيمىن دەپ، ٴار كىم مەن ٴدايىمجانجالداسىپ جۇرگەنى. جانا بالالارعا جالاجاۋىپ، مۇعالىمگە جامانداپ، جارامساقتاناتۇن مىنەزىدە بار.

وعان مىنەزىڭ تۇزەلگەنىشە، قىزمەتكە سەنى سايلامايمىز دەدىك.

مەنىدە اتاۋشىلار بولىپ ەدى؛ ٴبىر سىپىرالارى سالاقتىعى بار. قىزمەتكە ۇقىپتى، قۇنتاقتى ادام سايلاۋ كەرەك دەستى.

ٴسۇيتىپ، ٴتارتىبىشى نۇرماش، تازالىقشى دامەش بولدى.

---

5) ويناڭدار! ويلاڭدار!

تاينا مىنگەن بالالار جارىسىپ كەلەدى ەكەن.
ٴبىر بالا ەكى بالانىڭ الدىندا كەلە جاتىر.
ٴبىر بالا ەكى بالانىڭ ورتاسىندا كەلە جاتىر.
ٴبىر بالا ەكى بالانىڭ ارتىندا كەلە جاتىر.
نەشە بالا جارىسىپ كەلەدى ەكەن؟ ساناڭدارشى!

«قوجالاق»

مەنىڭ مىرزاش دەگەن ساباقتاسىم سالاق اق كىرسىز كەلـگەنىن كورگەنىم جـوق تلعسي بـەتـى سالتاق، قولدارى كىر-كىر، تىرناقتارى قاب-قارا بولىپ كەلەدى.

كۇندە ساباققا كەلـگەن سايىن مـۇعالىم بـوي باسىنا قادالا قاراپ قويادى.

ٴبىر كۇنى شىداماداي بىلەم، مىرزاشقا ساعان سۇۋ بۇيىرماي ما، مىرزاش؟ نەمەسە كەلەردە تۇيەشەكۇلگە اۋناپ كەلەسىن بە؟ ەداييم قوجالاق-قوجالاق بولىپ كەلەسىن دەدى. ەبارىمىز دۇۋ كۇلدىك. مىرزاش جامان ۇيالدى.

بالالار اتىن «قوجالاق» قويىپ كۇلە بەرەتۇن بولعان سوڭ، بەتى قولدارىن جۇۋىپ، تىرناقتارىن الىپ، تازا كەلەتۇن بولدى.

---

3) جۇمباق جولداس.

مەنىڭ ٴبىر جولداسىم بار. جولداس بولعاندا ەبىر ەتۇرلى! قايدا بارسام، قاسىمنان قالمايدى. مەنسىز ەش قايدا بارمايدى. تۇرسام، تۇرادى؛ جۇرسەم، جۇرەدى؛ جۇگىرسەم، جۇگىرەدى؛ جاتسام، جاتادى؛ جازسام، جازادى. ٴبىراق ۇندەمەيدى.

ەرتەگۇگىلىك، كەشكىلىك ۇلكەيىپ، ەۇسىپ كەتەدى. تۇستە تىربيىپ، ەرگە جەيلى بولادى.

جارىقتا جانىمنان تالمايتۇن جولداسىم، قاراڭعى بولسا، قايىپ بولادىدا كەتەدى.

سەندەردە ونداي جولداس بارما؟

دارگەر بىزگە نە ايتتى؟

كەشە مەكتەبكە دارگەر كەلدى. ءبارىمىزدى شەشىندىرىپ قارادى. كەي بىرەۋلەردىڭ شەشىنگەندە تاندەرىندە، ءىشكيىمدەرىندە كىر بولىپ شىقتى. دارگەر باسىن شايقاپ ۋناتباعان سەكىلدى بولدى.

بۇگۇن دارگەر ءبىر شىنى اكەلىپ قولىمىزدىڭ ۋستىنە قويىپ، ءار قايسىمىزعا قاراتتى. قاراساق تەرىمىز شۇرىق-شۇرىق تەسىك.

دارگەر ايتتى: تەر وسى شۇرىق-شۇرىق تەسىكتەن شىعادى. تەر شىققاندا تەر مەن بىرگە تانىمىزدان زىياندى نارسەلەردە شىعادى.

ءتان كىر بولسا، وسى تەسىكتەردىڭ ءبارى بىتەلەدى، تەر شىقپايتۇن بولادى. تەر شىقپاعان سوڭ، تانىمىزدەگى زىياندى نارسەلەر شىقپايدى، ىشتە قالادى. ءتاندى ازدىرىپ اۋرۋلى قىلادى دەدى. ءتان تازالىعى نەگە كەرەك ەكەنىن سوندا بىلدىك.

ماقال. دەن ساۋلىق-زور بايلىق.
ٴىشىڭ اۋىرسا، اۋزىڭ تىي؛
كوزىڭ اۋىرسا، قولىڭ تىي.

Оқу бөлмеміз

وقۋ بولمەمىز. (كوبتەسىپ جازعانىمىز.

مەن 1-ٴشى بولىمدە وقيمىن. ٴبىزدىڭ وقۋ بولمەمىز ۇلكەن. ٴۇش تەرەزەسى بار. ۇزىنى 10 مەتىر؛ ەنى سەگىز مەتىر؛ بيىكگى 4 مەتىر.

وقۋ بولمەمىزدە 10 ۇستەل بار. ۇستەل باسى 3 بالادان وتىرامىز. ٴبىر بۇرىشتا بەش بار؛ ٴبىر بۇرىشتا كىتاپ سالعان ىشكاپ تۇرادى. ٴبىر قابىرعاسىندا ٴۇپ-ۇلكەن لەنين سۋرەتى ٴىلۋلى تۇر. ٴبىزدىڭ سالعان سۋرەتتەرىمىز، جاساعان قولاقاتتارىمىزدا ٴۇيدىڭ قابىرعالارىنا قاعۋلى تۇرادى. ات ەسىمدەرىمىزدىڭ ٴتىزىمى دە سوندا تۇرادى.

ساباق 9 ساعاتتان باستالىپ، 2-دە بىتەدى. ساباق بىتكەننەن كەيىن ٴتارتىپشى وقۋ بولمەسىن جيىستىرىپ كەتەدى.

---

6) ويناڭدار! ويلاڭدار!

ٴۇيدىڭ ٴتورت بۇرىشىندا ٴتورت مىسىق وتىر.
ٴار مىسىقتىڭ الدىندا ٴۇش مىسىقتان وتىر.
نەشە مىسىق وتىر؟

تۇگەندەۋىش.

№ №	اتا ەسىمى ، اتى	سەمبى	جەكسەمبى	دۇيسەنبى	سەيسەنبى	سارسەنبى	بەيسەنبى
1	اسان ۇلى نۇراش	ا. ۇ. ن.	نۇراش	ا. ۇ. ن.	نۇراش	ا. ۇ. ن.	نۇراش
2	بەيسەن ۇلى نۇراش	نۇراش	ب. ۇ. ن.	نۇراش	ب. ۇ. ن.	نۇراش	ب. ۇ. ن.
3	نۇرمان ۇلى مىقان	نۇرمان ۇ.	ن. ۇ. م.	نۇرمان ۇ.	مىقان	ن. ۇ. م.	مىقان
4	جانتاي ۇلى ابىش	ج. ۇ. ا.	ابىش	جانتاي ۇ.	جانتاي ۇ.	ج. ۇ. ا.	—
5	دوسان ۇلى نۇرابەك	د. ۇ. ن.	نۇرا-بەك	د. ۇ. ن.	نۇرا-بەك	دوسان ۇ	نۇرا-بەك
6	ساۋتباي قىزى دامەت	س. ق. د.	دامەت	س. ق. د.	دامەت	س. ق. د.	س. ق. د.
7	شوقان ۇلى بەك-مىرزا	ش. ۇ. ب.	شوقان ۇ.	ش. ۇ. ب.	بەك-مىرزا	بەك-مىرزا	بەك-مىرزا
8	قالاباي قىزى قاراقاس	ق. ق. ق.	قارا قاس	قالاباي ق.	ق. ق. ق.	قارا قاس	قالاباي ق.
9	ومار ۇلى مىرزاش	و. ۇ. م.	مىرزاش	ومار ۇ.	مىرزاش	و. ۇ. م.	مىرزاش
10	بەكباي قىزى بەكەن	—	—	—	—	—	—

بولمەمىزدىڭ قابىرعاسىنا قاعىپ قويعان «تۇگەندەۋىش بار». تۇگەندەۋىشكە اتا-ەسىمدەرىمىز بەن اتتارىمىز، جاڭاتا كۇن اتتارى جازىلعان. اتا

ەسىمدەرىمىز ٴالىپ ـ ٴبيدى ىرەتى مەن تىركەلگەن. وقىۋعا كەلگەندە ٴار كىم تۇگەندەۋ ىشتەگى ٴوز اتىنىڭ تۇسىنا اتىن جازادى، نەمەسە اتا ەسىمدەرىن جازادى، نە بولماسا تىزىمدەگى اتاۋلارىنىڭ باس قارپتارىن قويادى.

كەلمەگەننىڭ اتىنىڭ تۇسىنا ٴتارتىبشى سىزىقشا قويادى. بەكباي قىزى باكەن ناۋقاستانىپ ٴبىر جەتى ساباققا كەلگەن جوق. ونىڭ اتىنىڭ تۇسىندا ىلعي سىزىقشا تۇر.

جانتاي ۇلى ٴابىش بەيسەمبى كۇنى وقىۋعا كەلگەن جوق. ونىڭ تۇسىندا ٴبىر سىزىقشا تۇر.

شاڭعا قىلعان شارامىز.

ٴبىر كۇنى قاتتى جاڭبىر جاۋدى. جەر بىلشىراپ كەتتى. دالاعا شىققانىمىزدىڭ اياعىنا بەس باتپان بالشىق جابىساتۇن بولدى. بالالار سو بويى مەن ۇيگە كىرە بەردى. كەبكەن سوڭ بالشىق ۇگىلىپ ەدەنگە ٴتۇستى. بالالار الىسىپ ـ جۇلىسىپ ويناماي جۇرمەيدى. ويناعان كەزدە توپىراق كوتەرىلىپ توزاڭ بولادى دا، ٴۇيدىڭ ٴىشىن شاڭ قاپتاپ كەتتى.

شاڭ كىرىپ مۇرىنىمىزدى جىبىر شىتىپ تۇشكىرتتى، تاماعىمىزدى جىبىر شىتىپ جوتكىرتتى.

بۇعان امال تاپپاساق جارامايتۇن بولدى. قورادا ٴشوپ ـ شالام بولسىن، جامان ـ جۇمان جوكە، كيىز، كەنەپ بولسىن، اكەلىپ ەسىك الدىنا سالدىق. بالالار ۇيگە كىرەردە اياقتارىن ٴسۇرتىپ كىرەتۇن قىلدىق. شاڭنان قۇتىلدىق.

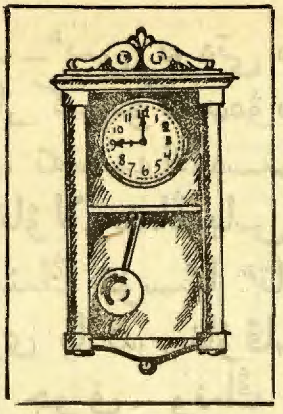

ساعات

وقىۋ بولمەسىنىڭ قابىرعاسىنا قاعىپ قويعان ۇلكەن ساعات بار. ساعاتتىڭ بەتى دوڭگەلەك، اق نارسەدەن ىستەلگەن. بەتىنىڭ اينالاسىنا 1-دەن باستاپ 12-گە دەيىن سىيپىرلار جازىلعان. 12 سىيپىر 12 ساعاتتى كورسەتەدى. سىيپىرلاردىڭ ارالارى سىزىقشالارمەن بەسكە بولىنگەن. ساعاتتىڭ بەتىن اينالىپ جۇرەتۇن ەكى ٴتىلى بار. ونىڭ بىرەۋى قىسقا. ۇزىنى ٴمىينۇتتى. قىسقاسى ساعاتتى كورسەدى. نەشە ساعات بولعانىن قىسقاسىنا قاراپ بىلەمىز.

كۇن 12 ساعات، ٴتۇن 12 ساعات. كۇنمەن ٴتۇن كۇن تاۋلىگى دەپ ايتىلادى. ونى بۇ گۇن مۇعالىم ايتقاندا عانا ٴبىلدىم.

كۇن تاۋلىگىنەن باسقا جىل تاۋلىگى بار ەكەن. جىل تاۋلىگى 12 اي بولادى دەدى.

4) جۇمباق. ١) اينالار كۇننىڭ كوزىن ءبىر دىيىرمەن.
جاسالعان ولڭ جاعىنان كۇن كورىنگەن.
ىشىندە قىلدان نازىك ءبىر ءجىبى بار.
ول ءجىبى، قولى سىڭعىر، كىم بىرگەن؟
٢) جەتى اعايىندى بالا- جاسى بىردەي اتى الا.

مەكتەبتەگى مەرەكە.

وكتەبىر مەيرامى بولادى دەب بالالار دايارلانىب ٴجۇردى. مەكتەبتىڭ ۋلكەن بولمەسىن وين جاسايمىز دەب اسەمدەب قويدى. قابىرعالارىنا سۇگىرەتتەر، قۇلاقتاتتار قاعىلدى. لەنىن سۇگىرەتتى اسەمدەلىب قارسى الدىمىزداعى قابىرعاعا قويىلدى. ٴتۇرلى ٴتۇستى قاعازداردان جاسالعان جالاۋلاردى جايناتىب ٴىلىب قويدىق.

مەيرام كۇنى كەلدى. مەكتەب ماڭايىنداعى اۋىلدارداعى كەلگەن كىسىلەر كوب بولدى.

جينالىس ٴتارتىبتى بولۋ ٴۇشىن جيىن اعاسى سايلاندى. وكتەبىر وزگەرىسىنىڭ كۇنىن مەيرام ەتىۋدىڭ ٴمانىسى سويلەندى.

ونان سوڭ وين باستالدى. ويىننان كەيىن ولەڭدەر ايتىلدى. كوب بالالار قوسىلىب 2-3 ىرەت ايتتى. ەكى ىرەت ٴابىش بەن نۇراش قوسىلىب ٴان سالدى. نۇراش دومبىرا مەن ٴان سالدى. ٴبىر نەشە ىرەت شەشەن اقىندار ٴسوزىن بەزەندىرىب ايتىۋشىلار بولدى.

ماقال. ٴبارىنىڭ بىردەي قويشى بولما:
قۇل بولارسىڭ.
ٴبارىنىڭ بىردەي تويشى بولما:
قۇۋ بولارسىڭ.

مەنىڭ مىندەتىم.

مەنى بۇگۇن كامىيتەتشى سايلادى. مەن قانداي قۇۋانغانىمدى بىلسەڭ!

جىيلىستا ئبىزدىڭ مىندەتىمىزدى ۇقتىردى. مىندەتىم قانداي ەكەن دەپ، ۇيگە بارغاندا ويلاسام، مىنالار ەكەن:

1ـ وقىشۇ بولمەسىنە، اس ۇيگە دوجىرناي قويىپ ئجۇرىۋ.

2ـ ساباققا كەلمەگەن بالالار دۇرىس كورسەتىلىۋىن قاراۋ.

3ـ ئتارتىبشى مەن تازالىقشى مىندەتىن دۇرىس اتقارىۋىن قاراۋ.

4ـ ولارغا قىزمەتىن ەسكەرتىپ تۇرىۋ.

5ـ كەزەگىندە جىيلىس جاساۋغا مۇرىندىق بولىۋ.

ماقال. جىگىتتىڭ ەرىنگەنى ـ كورىنىڭ كورىنگەنى.

7) ويناڭدار! ويلاڭدار!

ئبىر ۇيدىڭ 4 اتى بار ەدى.
ەركەك جانى 2 اكە، 2 ۇل ەدى.
ەركەكتەرى كىسى باسى ئبىر اتتان مىنگەندە،
ئبىر ات ارتىق بولىپ شىقتى. بۇ قالاي؟

كۇز بەلگىسى.

كۇزگە كوز سالعانلان بايقاعانىمىز:

1) ءتۇن ۇزاىردىب، كۇن قىسقارىدۇى.

2) كۇن سالقىنداب، اسىرەسە ءتۇن سۇۋىتىب، ۇيگە وت حاعىلىدۇى.

3) اشىق كۇندەر ازايىب، بۇرکەۋ كۇندەر كوبەيىدۇى.

4) بۇرکەۋ كۇندەر كوبىنەسە ۇشپا بولت، قاتتى جەل، قارا سۇۋىقتى بولىدۇى.

5) مال جەلدەۋدى قويىب، ىقعا قاراي جايىلىدۇى.

6) سۇۋ ىشكەننەن كەيىن جىلقىنىڭ ويناقتاۋي، جارىسىدۇى.

7) اشىق تۇندەردە جەرگە قىراۋ ءتۇسىب قالىدۇى.

8) اعاش جاپىراقتارى، قۇراقتار سارعايا باستاۋى.

9) قۇرت-قۇمىرسقا جوعالىدۇى.

10) جىل قۇستارى قايتىدۇى.

كۇز.	كوڭىلسىز ءتۇز.
قىس.	قىسادى تىس.
جاز.	ءبازى شاث، ءماز.
شىلدە.	جاقبايدى كىمگە؟

كۇز. (كو بتەسىب جازعانىمىز).

كۇن كۇزگە ايناىلدى. ٴتۇن سالقىن تارتا باستادى. مالدار اۋىلدان ۇزاپ جايىلاتۇن بولدى.

اعاش-جاپىراقتارىنىڭ كەيبى قىزعىل، كەيبى سارعىل تارتتى. جىل قۇستارى لەك-لەك بولىپ قايتىپ جاتىر. قۇرت-قۇمىرسقا كوزگە تۇسپەيتۇن بولدى.

ەل كۇزەمدەرىن الىپ، قورا-قوبىلارىن تۇزەپ جاتىر. قاتىندار تون تىگىپ، قىزدار كۇپى قابىپ قىس كيىم دايارلاۋدا. ەگىنشىلەر ازىلعان استىقتارىن قالاعا ساتىپ، قىسقا كەرەك-جاراعىن الىپ ٴجۇر. كيىمى جىرتىق بالالار، جاق تۇگى ۇرپيىپ، بەتتەرى كوگەرىپ، ەركىن ويناي الماي ٴجۇر.

مىنكەي شىلدە اياعى كۇزگە اينالدى.
اۋىلدان مالدار ۇزاپ تۇزگە اينالدى.
بايلانباي جاباعى-تاي قوعا تالىپ،
دالاعا ەنەسى مەن بىرگە ايدالدى.

قۇر اتتار قۇتىرعانداي ويناقتاسا،
قونىسىپ بۇرىسەدى جاز جايلاندى.
جايعاسىپ جايلاۋىندا جاتقان ەلدىڭ
قىستاۋعا قايتباعىنا كۇن وي سالدى.

قوي قىرقىپ، كيىز باسىپ، كۇزەم الىپ،
ىقشامداپ بۇۋىپ، تاشىدى جۇك-سايماندى.
جىعىپ اپ ۇلكەن ٴۇيدى كۇركە تىگىپ،
جايلاۋدان ەل قايتۋعا ىڭعايلاندى.

*
* *

سۇر بۇلت، ٴتۇسى سۇۋىق، قابتايدى اسپان.
كۇز بولىپ دىمقىل تۇمان جەردى باسقان.
بىلمەيمەن - تويعانى ما؟ توڭعانى ما؟
جىلقى ويناپ، بيە قاشقان، تاي جارىسقان.

جاسىل ٴشوپ، بايشەشەك جوق بۇرىنعىداي،
جاستار كۇلمەس، جۇگىرمەس بالا شۇۋلاي.
نايىوشى شال، كەمپىردەي ٴتۇسى كەتىپ،
جاپىراعىنان ايىرىلعان اعاش، قۇۋراي.

كەمپىر، شال قۇرجاڭ قاعىپ، بالا بۇرىسەڭ.
كوڭىلسىز قارا سۇۋىق، قايدا جۇرسەڭ.
كەمەلك سۇيەك، سورپا-سۇۋ تيمەگەن سوك،
تىسقان اۋلاپ ۇيدە ٴيت جوق قايدا كورسەڭ.

مەكتەبتى قالاي كۆتەمىز.

كۆن سالقىن بولا باستادى. ئبىر كۆنى قارا سوۇۋىق جەل بولدى. مەكتەبتىڭ اشىق-تەسىك جەرلەرىنەن جەل گۇۋلەب ئۆيدىڭ ئىشى ازناب سوۇۋىب كەتتى. قولىمىز قاتىب قالدى. قالام، ارىنداش ۇستاۋعا بىلىكبەدى. اياعىمىزدا توڭدى. اۋراب ئبۆرىسىب وتىرىدىق.

مۇعالىم كەلدى. بورمەن كەندىرماي اكەلدى. مز بورىنى تۈيدىك. وعان كەندىرماي قۇيدىق دا لەدىك. بىلەگەن نان سىياقتى قامىر بولدى.

قامىر مەن تەرەزەنىڭ اشىق-تەسىكتەرىنىڭ ئبارىن سىلاب بىتەدىك. جەل ازناۋىن قويدى. 3-4 بالا وتىن اكەلىب وت جاقتى. ئبارىمىز بەشتىڭ اۋزىنا ۇيمەلەب جىلىنىب الدىق.

---

8) وينا گدارا! ويلا گدارا!

مىناۋ قوبدىيشانىڭ ىشىندە 4 قالامباس بار. وسىنى 4 بالاعا ۇلەستىرىب بەرىڭدەر.

ئتورت بالا ئبىر-ئبىردەن السىن؛ ئبىراق ئبىر قالامباس قوبدىيشانىڭ ىشىندە قالسىن.

جه تىم •

ءبىز بەن بىرگە ومارده‌يتۋن بالا وقىب ءجۇردى، تۋله‌گەن تايلاق سىياقتى ءۇستى جالبا - جالبا بولىب جۇره‌تۋن.

كىيمه‌ن قورىنسا كەرەك، ەش كىم مەن سويلەسپەيدى، جاقىنداسپايدى.

مەن ءبىر كۇنى قاسىنا كەلىب، اتىڭ كىم؟ دەب سۇرادىم.

- اتىم ومار دەدى.

- اكە - شەشەڭ بارما؟ دەب ەدىم. جوق دەب، كوزدەرى جىپىلىقتاب تومەن قارادى.

مەن اياب كەتتىم‌دە، باسقا ءسوز سۇراعانىم جوق بايعۇستىڭ كىتابى جوق ەكەن، وقۋعا كىتابىمدى بەردىم. قىزىل قارىنداشىمنىڭ جارتىسىن كەسىب بەردىم. وتە ىرزا بولىب، سونان بۇلاي ەكەۋمىز ءۇيىر بولىب كەتتىك.

ومارعا تىيمەيىك، بولسىب جۇرەيىك دەب جولداستارىمادا ايتىب قويدىم. ولاردا «جارايدى» دەستى.

كىيمى جىرتىق - جىرتىق، ءبىر جاس بالا.
جول ءجۇرىب كەلە جاتتى ەبتەب قادا.
شۇبىرىب ماڭدايىنان تەرى اعىب،
تاس جىرعان اياقتارى جارا - جارا.
جابى جالعىز كەشە اناسىن قويدى كورگە.
قورعان بوب نە شە جىلدان تۇرعان بىرگە.
دورىا الىب ءار دەسكەكە تەلمىرەدە سە،
باسقادان جوق جاردەمى كۇن كورمەرگە.

قابىرعا كازيت.

ٴبىزدىڭ مەكتەبتە قابىرعا كازيت بار. مەكتەبتە بىلعان، بالالار باسىندا بولعان وقيعالار سوعان جازىلادى. ۇنامدى ىستەردى قوستاعان تۇردە جازادى. ۇناماسىز ىستەردى مىسقىلداپ، مازاقتاعان تۇردە جازادى.

2-ىنشى بولىمدە وقيتۇن ىسقاقدەگەن جولداسىمىز بار. ىسقاق جاق ىستەپ الىپ، ويناپ ٴار نارسەنى اتىپ ٴجۇرىپ، بەكىشتىڭ بالاسىنىڭ كوزىن شىعارىپ الا جازداعان.

ەرتەڭىنە مەكتەپكە كەلسەك، قابىرعا كازيتتە مىناداي ٴسوز تۇر:

ٴبىزدىڭ ىسقاق
وي، مەرگەن اق!
تورعايعا اتىپ،
شىرعايعا تيگىزەدى.
قارعاعا اتىپ،
ارباعا تيگىزەدى.
دالاعا اتىپ،
بالاعا تيگىزەدى.
بالاعا اتىپ،
دالاعا تيگىزەدى.

ٴتۇس كورگەنىم.

داتاش ايتقازان.

تۇنده جاتاردا باپام ايتتى: «كۇن بۇلتتانىپ تۇر ەكەن، جاۋاتۇن شىعار».

جۇماش دەگەن كىشكەنتەي ٴىنىم مەن ەكەۋمىز بەشتىڭ جانىندا جاتاتۇنبىز. ۇيدە قوناق كوپ بولعان سوڭ، ەكەۋمىزدە وتاۋعا بارىپ جاتتىق. جاتىسى مەن كەشىكپەي اق ۇيىقتاپ قالدىق. سونان تاڭ-ەرتەڭ ٴبىراق ويياندىم. ويانعاندا قىزىق بولىپ ويياندىم. تۇسىمدە اياعىما جاڭا ەتىك كيىپ مەكتەپكە بارعان ەكەنمىن. ەسىك الدىندا جاراس كۇزەتشى تۇر ەكەن. «اياعىڭ قۇر: ەتىگىڭدى شەش» دەپ. ەتىگىمدى تارتىپ شەشە بەرگەندە، «تىيمە!» دەپ ايقايلاپ ويانىپ كەتتىم. كوزىمدى اشسام، جەڭگەشەم اياعىمنان قوزعاپ، «تۇر، ورتانشىم! تاڭ اتتى» دەپ وياتىپ تۇر ەكەن.

تۇرە كەلىپ تەرەزەگە قاراسام، قار جاۋىپ قالعان ەكەن. اعزباق ويناۋعا جاقسى بولدى دەپ قۇۋانعانىم اي.

• قوُلاقتار •

بوُگوُن بولمەمىزگە كامىيتەتشى اكەلس، ٴبىر قوُلاققات قاقتى، تازالىقشى اكەلىب ٴبىر قوُلاققات قاقتى. ەكەۋىنىڭ دەباسىنا، اينالاسىنا اشەكەيلەب، ورنەك سالعان. بىرەۋىنىڭ باسىنا ۇلكەن قارىپتەرمەن «پىيانەر زاقى» دەب جازعان.

وندامسى مىناۋ:

پىيانەر وتىرىك ايتبايدى.
پىيانەر ۇرلىق قىلمايدى.
پىيانەر شىلىم تارتبايدى.
پىيانەر ناسباي اتبايدى.
پىيانەر بلاستاب سوكبەيدى.
پىيانەر قىيانات ەتبەيدى.

ەكىنشى قولاقاتتىڭ باسىنا «ساۋلىق زاقى» دەب جازىلعان.

وندامسى مىناۋ:

دستە ۋ:

ٴتۇزۇۋ وتىرىۋ.
ٴۇستىن تازا ۇستاۋ:
اس ىشەردە قول جۋۋۋ.
قايناتىلعان سۋۋ ٴىشۋ.
تازا اۋادا بولىۋ.

دستە مەۋ:

بۇگىلىب وتىرماۋ.
كىرلەب جۇرمەۋ.
اۋزىنا قولىن سالماۋ.
قايناتباعان سۋۋ ىشبەۋ.
اۋىر اۋادا كوب بولماۋ.

سىزىق شاما.

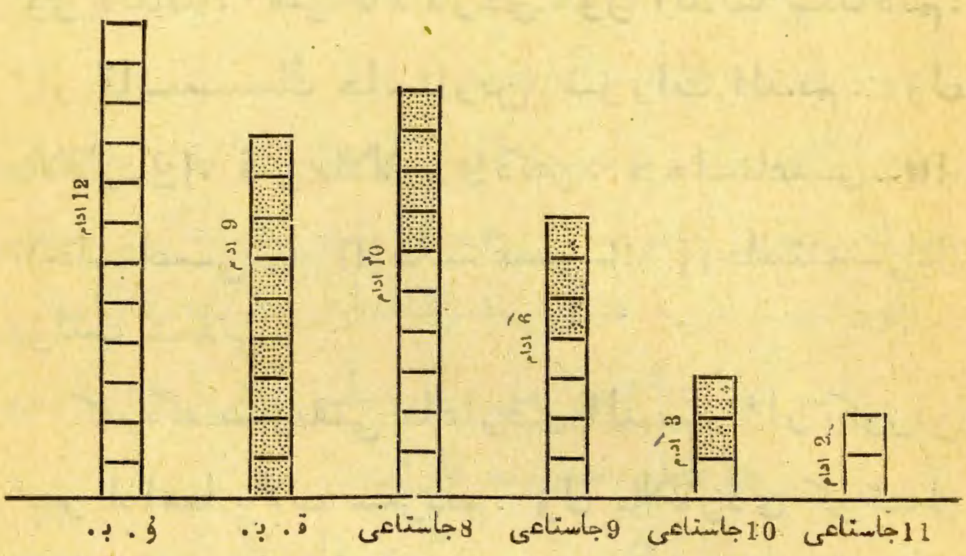

2ـىنشى ٴبولىمنىڭ بولمەسىندە قابىرعاعا قاقىقان سىزىقتى، بوياۋلى قاعازدار تور. ونىڭ نەمەنە ەكەنىن كوبكە دەيىن بىلمەي ٴجۇردىم.

ٴبىر كۇنى بۇ نەمەنە دەپ قايىشتان سۇرادىم. قايىش ـ 2 ىنشىنىڭ بالالارىنىڭ سانىن. جاسىن كورسەتەتۇن قاعاز. مۇنى «سىزىق شاما» دەپ اتايدى دەدى. قالاي كورسەتەتۇنىن، قالاي ىستەلەتۇنىن دە ايتىپ بەردى.

مەندە سونداي سىزىق شاما ىستەيىنشى دەگەن وي سوجەردە اق كەلە قالادى.

كەلدىم دە ٴوزىمىزدىڭ بولمەدەگى ۋل بالالاردى ٴوز الدىنا، قىز بالالاردى ٴوز الدىنا سانادىم. ٴار قايسىسىنىڭ جاستارىن سۇراپ الدىم. ۋل بالالار-12، قىز بالالار-9 ەكەن. 8 جاستاعىسى-10، 9 جاستاعىسى-6، 10 جاستاعىسى-3، 11 جاستاعىسى-3 بولىپ شىقتى.

كەرەگە سىزىقتى قاعازدى الدىم. ٴار كوزدىن ٴبىر ادامعا بالاپ سىزدىم. ۋل بالالاردى كوك شىلدى بوياۋمەن، قىز بالالاردى قىزعىلت بوياۋمەن كورسەتتىم.

ۋ يا ت ا ي !

شاكەن ىلعي الىسىپ-جۇلىسىپ جۇرگەن. ٴۇستى-باسى تازادا، ٴبۇتىن دە بولمايدى. كىيىمىنىڭ ٴبىر جەرى جىرتىلىپ، ٴبىر جەرى سوگىلىپ تۇرعانى. تىس كىيىمەن ٴىش كىيىمدەرى كورىنىپ جۇرەدى. ونىسىن ۇناتپاعان ادامعا «جارايدى! كىم سىنايدى؟» دەي سالادى.

ٴبىر كۇنى مەكتەپكە كەلسەم، بالالار دۋ-دۋ كۇلىپ جاتىر. نەمەنە ەكەن دەپ قاستارىنا كەلسەم، بەرەۋ شاكەنىڭ سۇگىرەتىن سالىپ قويىپتى.

جانىنا قويدىڭ، ەشكىنىڭ، شوشقانىڭ سۇگىرەتتەرىن سالىپتى. ٴار قايسىسىنىڭ استىنا ايتىپ تۇرعان سوزدەرىن جازىپ قويىپتى.

شاكەنىڭ ۇستىندە قارا كۇرتە. ونىسى بور-بور بولىپ تۇر. جىرتىلعان جەرلەرىنەن كويلەگى، ىستانى كورىنىپ تۇر. ەشكى جىرتىلعان جەرىنە قاراپ:

«اپىراي، شاكەن! مۇنىڭ ۇيات ەكەن» دەپ تۇر.

قوي بورجۇققان جەرىنە قاراپ:

«شىراعىم شاكەن، ۇستىڭدى قاقسالڭ ەكەن» دەپ تۇر. شاكەن ولارعا ادەتىنشە: «جارايدى! كىم سىنايدى؟» دەپ تۇر. شوشقا انالارعا قاراپ: «ماعان وسى قالپى ۇنايدى» دەپ تۇر.

كۇن-باقبامىز.

دەكابىر ايى كەلدى. كۇن-باقبامىزدى جاڭادان ىستەۋ كەرەك بولدى. قاعاز الىپ، وتكەن ايدىكىندەي قىلىپ كەرەگە كوزدەپ سىزدىق. باسىنا ٴبىرى قىلىپ «دەكابىر كۇن-باقباسى» دەپ جازدىق. شەتىنە قىس تۇۋرالى بىلەتۇن ولەڭدەرىمىزدى جازدىق.

كۈن بەلگىلەرىن سىزىق استىندا كورسەتىب
قويدىق، اشىق كۈنگە ارناعان بەلگىمىز دوڭگەلەك۔
كۈن سۈگىرەتى. قارعا۔جۇلدىزشا قويامىز. بۇركەۋ
كۈن بولسا، كەرەگە كوزدىڭ بەتىن بىرەك سىزىق
بەن بۇركەب قويامىز. الا بۇلتتاۋ كۈن بولسا،
نەمەسە اينىمال كۈن بولسا، كەرەگە كوزدىڭ
جارتىسىن بىرەك سىزىق بەن جاۋىب قويامىز.

سوندا دەكابىر كۈن۔باقباسى مىناداي بولىب
شىقتى.

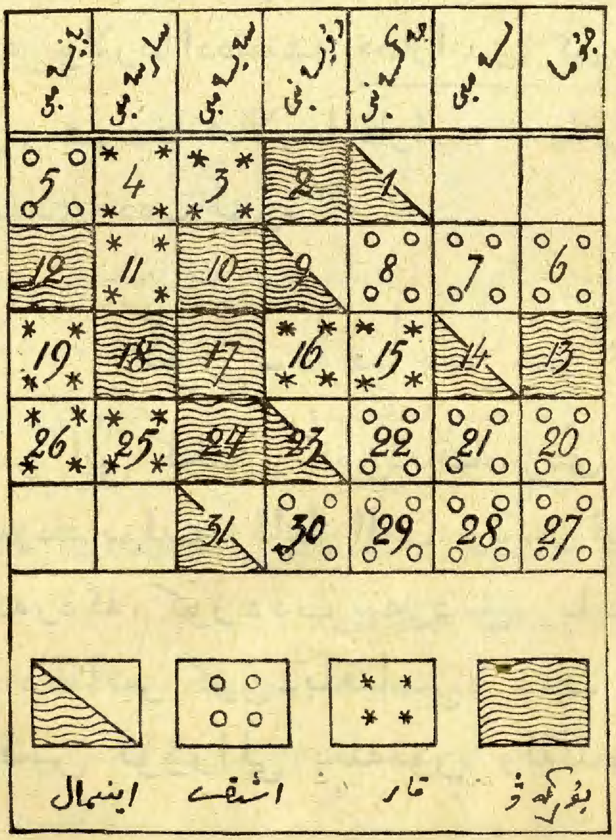

بۇ قاي كەزدە بولادى.

كۇن ۇزارىب،
قار ەرىب،
سۋ سايلارعا تولادى.
بۇ قاي كەزدە بولادى.

* * *

كۇندەر ىسىب،
ٴشوب ٴپىسىب،
ەل پىشەنىن ورادى.
بۇ قاي كەزدە بولادى؟

* * *

جاۋىب جاڭبىر،
جەر سابىر،
ٴشوب، جاپىراق سولادى.
بۇ قاي كەزدە بولادى.

* * *

سۋدا مۇز بار.
جەردە قار.
بوران بوراب سوعادى.
بۇل قاي كەزدە بولادى.

قىس تامى.

جۇماش ايتقانتان.

ءتۇن سۇۋىب جىلى كورپە جامىلىب جاتامىز. تاڭ ەرتەڭ سۇۋىقتان قورىنىب. تۇسەكتەن تۇرعىڭ كەلمەيدى. اپام دا ەرتەڭگىلىك تۇرعاندا بۇرىسىڭكىرەب تۇرادى. دالادان كەلگەندە سۇۋىقتان شىمىركەنىب كەلەدى. وت جاعىب، الاقانىن وتقا قاقتاب، «قىلىشىن سۇيرەتىب قىس كەلەدى. بالالاردىڭ جىلى كيىمى، ەتىگى جوق» دەب ايتا بەرەدى.

وت الا كەلگەن قاتىندااردا سونى ايتادى.

«ەتىك بولماسا، كۇيى مەن شاپان سىياقتى نارسەلەردىڭ جاراسى جەڭىل عوي. ءبىر-ەكى ىرەت قىزداردى جىيىب جىبەرسە، ءبىتىب قالادى عوي» دەب ءجۇردى.

ءبىر كۇنى دامەتتىنىڭ اپاسى مەن ماقاشتىڭ اپاسىن جانا جانىمىزداعى اۋىلدىڭ ءبىر قىزىن اكەلىب اپام قابىۋ قابىتتى. باۋىرساق ءپىسىردى، ساماۋرىن قويدى. قىزدارعا اپام شاي بەردى.

ٴبىر ازدان سوڭ قىزدار مەنى شاقىرىپ الىپ، ٴباتىش جەڭەشەمە اپارىپ بەردەپ، ٴبىر ساباق ٴجىپ بەردى. اپارىپ بەرىپ ەدىم، ٴبىر اياق قۇرت ـ ماي سالىپ بەردى. اكەلىپ قىزدارمەن بىرگە جەدىك.

كەشكە تامان قىزدار كۇپىنى ٴبىتىرىپ، ۇيلەرىنە قايتتى. اپام بارىنە «ٴتايىر جارىلعاسىن» ايتىپ، «اياق ـ قولدارىڭا اۋىرمالدىق بەرمەسىن» دەدى.

ماقال. باقىاق ەتكەن تەكەنى قىس كەلگەندە كورەرمىز.
باتىرسىنعان جىگىتتى ٴىس كەلگەندە كورەرمىز.

ۇمەنى كورگەنىم.

قۇرماش ايتقانىنان.

قالقاي قارتايعان ادام. ەرى جەتكەن بالالارى جوق. چەشەن مەزگىلى كەلدى. جۇرت بەن قاتار قالقاي دا پىشەنىن شابا باستادى. قايراتى كەمىگەن ادام، ٴوزى شاۋىپ وندىرە المادى.

ۇمە سالىپ ٴۇندىرىپ المالسام بولمايدى ەكەن دەدى. ٴون اۋىلىنا، ونگە ماڭايىنداعى اۋىلدارعا بارىپ، ٴبىر كۇنگە قولدارىن سۇرادى.

ەرتەڭىنە قالقاي ارباعا قويىن سالىپ، ەكى مەس سۇۋىسىن الىپ، پىشەن باسىنا باردى. ماقاش بەن ەكەۋمىزدە ۇمەنى كورىۋگە باردىق. شاباتۇن جەردىن كەلگەن ادامدارعا قالقاي كورسەتىپ بەردى.

كوپ ادام قاتار تۇزەپ شاپقاندا شىداتپايدى ەكەن. ٴار قايسىسى قاتاردان قالماسقا تىرىسىپ جارىسقان سىياقتى بولادى ەكەن. بەسىنگە دەيىن بار ٴشۇبىن شاۋىپ بەردى.

ٴبىر قويدىڭ ەتىن جەپ، ەكى مەس سۇۋىسىن ٴىشىپ، ۋراقشىلار اۋىلدارىنا تارادى. قالقاي بارىنە العىس ايتىپ، رىزا بولىپ، ۇيىنە قايتتى.

9) ويناڭدار! ويلاڭدار!

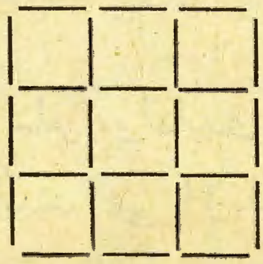

شىرپىدان 9 تور-كوز -ياساڭدار- سونان 8 شىرپى الىپ تاستاپ، باسقاسىن قوزعالماي قويىپ، 2 كوزگانا قالدىرىۋ كەرەك.

ناي شىرپىلاردى الىپ تاستاۋ؟

كوُزه م .

كورگه نسمنه ن .

بايدىكى كوُزەم الادى دەسىب ٴجوُردى.

ءبىر كوُنى تاڭـەرتەڭ توُرساق، بايدىڭ ٴوُيىنىڭ الدىندا قويلار كوگەندەۋلى توُر. وُلكەندەر بەلدەرىنە شەكبەن، جامان-جوُمان كيىم بايلانىب العان. بىرەۋلەرى قىرىقتىق قايراب، بىرەۋلەرى قويجىعىب، بىرەۋلەرى قوي قىرقىب جاتىر. بالالاردىڭ ەرەسەكتەرى كوگەننەن قوي اكەلىب بەرىب ٴجوُر، كىشكەنتايلارى ءجوُن جيناب ءجوُر. مەن‌دە كەلىب ءجوُن جيناستىم. قاب تولعان سوڭ، قولداسىب كوتەرىب وُيگە اپارىب توگەمىز.

ايەلدەر ساباۋلارىن الىب، وُيگە كىرىب جاتىر. ٴبىرـەكەۋى ٴوُي ورتاسىنا توُۋلاق توسەب جاتىر. كەشىكپەي اق ٴدوُىبىرـٴدوُىبىر ساباعان ساباۋ داۋىسى شىعا باستادى. ايەلدەر جاڭ-جوُڭ سوُيلەسىب، كوُلىسىب وتىرىب، «ٴىرىيت سوق-سوق!» دەب ٴجوُندى كوپىرتىب-كوپىرتىب سابايدى. قىرىقتىقشىلار ٴار وُيگە ٴجوُن بەرىب جىبەرىب قوُرت-ماي الدىردى. كەلگەن قوُرت-مايدى جەب تويىب الدىق.

شانا ىستەگەنىم.

ٴۇيدەن شىعا كەلسەم، تۇراشتىڭ كىشكەنتاي ٴىنىسى «ماقاتاي اۋ، شانامدى قارا! اعاتايىم ىستەپ بەردى» دەيدى.

قاسىنا كەلىپ قاراسام، جىڭىشكەرەك تالدان ىستەگەن ويىنشىق شانا ەكەن. مەندە سونداي شانا ىستەيىنشى دەگەن وي تۋسە قالدى. قالاي ىستەلگەنىن انىقتاپ قاراپ الدىم.

ۇيگە كەلىپ شانا ىستەۋگە ىلايىق تال قارادىم. ىزدەپ ٴجۇرىپ، بۇتاعى جوق ٴتۇزۋ ٴبىر سىيدا تال تاۋىپ الدىم. شاناعا تابان بولعانداي ەتىپ ەكەۋىن تەڭگەرىپ ٴبىر بولەك قويدىم. ۇستىرىك بولعانداي جانا اعاش تاۋىپ الدىم. ولاردى تەڭگەرىپ كەسىپ ٴبىر بولەك قويدىم.

تابانىنىق اعاشتى دا، ۇستىرىكتىڭ اعاشتى دا كورگەنىمشە ۇقساتىپ جوندىم. تابانداردىڭ باسىن ٴيىلدىم. شاباق ورناتاتۇن جەرلەرىن تەستىم. شاباقتارىن جونىپ ورناتتىم. جىڭىشكە شىبىقتان قاراما مەن بۇكبەلەرىن ىستەدىم. بۇكبەلەرىن شاباقتارىنان وتكىزىپ الىپ بايلادىم. تابانداردىڭ باسىنا قاراما سالىپ، ونى دا بايلادىم. سونان سوڭ ەكى جەتەك تاعىپ ەدىم، كادىمگىدەي شانا بولىپ شىقتى.

قازاق ٴالىب-بىيىنەن شىعارىلعان قارىپتار:

1) ە. بۇل قارىپتىڭ دىبىسى قازاق تىلىندەدە بار.
شارشاعان كەزدە ۋھا! دەپ كۇرسىنەمىز.
جاقتىرماعاندا تۇھا! دەيمىز.
وكىنگەندە اھ! دەيمىز؛ اۋىرعاندا ٴاھ! ٴاھ!
دەپ ىڭقىلدايمىز.

وسى سوزدەردەن ۋھلەۋ، ۋھلەمەك دەگەن
سىياقتى،- اھلاۋ، اھلاماق دەگەن سىياقتى بارشا
تۇرپاتتارى مەن سوزدەر تۋادى.

بۇل قارپتى قازاق ٴالىپ-بىيىنەن شىعارعاندا
مۇنىمەن جازىلاتۇن سوزدەر از دەپ شىعارىلىپەدى.
از بولعان مەن تىلدە بار دىبىس بولعان سوڭ،
جوقتىعى سەزىلەتۇن كورىنەدى.

2) ح. بۇل «ق»عا جاقىن دىبىستىڭ قارپى
قالىڭ (ٴال-اۋقاتىڭ) قالاي؟ = حالىڭ قالاي؟
قۇرمەتتى = حۇرمەتتى. قاجى = حاجى.

3) خ. بۇل قازاق سوزىندە «ح» سىقىلدى ەستىلەتۇن دىبىس، ارابشادا «ح» دان قاتتى، تاماقتى قىرىب ايتىلادى.

4) ف. «پ» عا جاقىن دىبىستىڭ قارپى.

تەلەپون = تەلەفون. ساپا = سافا. قارپ = حارف.
وپات = وفات. اپات = افات.

5) چ. بۇل «ش» عا جاقىن دىبىستىڭ قارپى.

6) ث. = «تىس» قا جاقىن.

7) ذ. = «ز» عا جاقىن.

8) ض. = بۇدا «ز» عا جاقىن.

9) ظ. = بۇدا «ز» عا جاقىن.

10) ص. = بۇل «س» سىقىلدى ەستىلەتۇن دىبىس.

11) ط. = «ت» عا جاقىن.

12) غ. = بۇل قازاق سوزىندە «ع» سىقىلدى ەستىلەتۇن دىبىس، ارابشادا «ع» دان قاتتى، تاماقتى قىرىب ايتىلادى.

13) آ. = بۇل بىلعىمى ٴسوز باسىندا عانا جازىلىب «ا» دىبىسى ورنىنا جۇرەتۇن ەدى، ەندى باسىنداعى

«ـ» قالدى. «ا» بۇرىن ٴسوز باسىنداعى داۋىستى قارىپتىڭ الدىندا تۇرسا، وقىلمايتۇن ەدى، ونى سۇيەۋ تاياق دەيتۇن ەدىك (اەكەۋ = ەكەۋ)، ەندى قاي ورىندا تۇرسادا ٴبىرعانا دىبىسبى كورسەتەدى (الا، ايقىن، سارا. تاراق).

كىتاب بشىندەگى.

«وينا گىدار! ويلا گىدار!» دەگەن قۇۋلىق ەسەب بەن
جۇمباقتاردىڭ شەشۋى:

وينا گىدار! ويلا گىدار!

1) ٴبىر ادام.
2) 7 شەكىرت.
3) 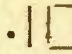 .
4) بارلىعى 6.
5) 3 بالا.
6) 4 مىسىق.
7) ٴۇش ەركەك: اكەشى، ٴوزى، بالاسى.
8) 4 قالامپاس (تورتىنشىگە قوبدىيشاسى مەن بىرگە بەرىلەدى).
9) ەكى تور-گوز منا داي

C.X.
TÜRKMENISTAN DÖVLET KITAPHANASЬ
ТУРКМЕНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

جۇمباقتار.

1) ەرىن.
2) قارا ساۋىت.
3) كولەڭكە.
4) ١) ساعات.
٢) جەتى (جۇما، اپتا).

ГОС. БИБЛИОТЕКА КССР им. А. С. Пушкина

27 «ٴىگىيەنە» ج. تمەۋلى ۋلەڭكى . . . . . 1 سوم
28. تۇرمىس جۇيەسى، عىلىمدارى . . . 1 — 55 ٴتيىن
29. مەكتەپ پىلانى . . . .
30. مەكتەپتە لەنين ساعاتى قاسىم ۋلى . . . . . 60 ٴتيىن
31. ساياسى ساۋات مەكتەپتەرىنىڭ پروعرامماسى
شونان ۋلى اۋدارعان . . . . 35 ٴتيىن
32. جان جەيەسى ونەر تاڭداۋ ايماۋىت ۋلى . . 80 ٴتيىن
33. پسيحولوگيا II » . . . 1 — 85 ٴتيىن
34 I باسقىش مەكتەپكە ەسەپتىك II جىلدىق دەپتەر 50 ٴتيىن
35. ەسەپتىك III » » 50 ٴتيىن
36 ورىس تارىيحى پوكروۆسكي . . 2 سوم
37. «ورىستارعا قازاق ٴتىلىن ۇيرەتكىش» شونان ۋلى 70 ٴتيىن
38. «اۋىل قىستاقتا ۋگىت ناسيحات ٴىسىنىڭ جۇرگىزۋ» 1 — 55 ٴتيىن
39. «اۋىلدا كەڭەس پارتيا قۇرىلىسى تۋرالى»
7 ٴتۇرلى كىتاپشالار . . . . 1 — 20 ٴتيىن
40. «لەنين كىتاپقانەسى» 15 كىتاپشالار . . . 1 — 50 ٴتيىن
41 كەڭەس بىشەر تارىيحى» تومسكيلىكى . . 35 ٴتيىن

وسى اتالعان كىتاپتاردى پوشتا ارقىلى، قازاقستان مەملەكەت باسپاسىنىڭ «ٴبىلىم» دۇكەندەرىنەن الدىرۋعا بولادى.

(بولىمدەرى اق توبە، تومستاناي، قىزىلجار، كوكشە تاۋ، سەمەي، الماتى، قىزىل وردا قالالارىندا) باس مەكەمەسى قىزىل وردا قالاسىندا.

كۇن شىعىس ٴبولىمى تاشكەن كامۇنەستەر ٴجانا بيقان كوشەسىنىڭ بۇرىشى ٴۇي ٴنومىرى 1-3.

پارتيا كەڭەس ٴجانا ۇيىم دۇكەندەرىنە كەمىتىلىپ قارىزعا جىبەرىلەدى

جاي ادامدارعا كەمىتىلىپ بەرىلەدى.

قازاقستان مەملەكەت باسپاسى.

قىزىل وردا.